

Toekomstscenario
kind- en gezinsbescherming

RADICAAL AANSLUITEN, BREED KIJKEN, SAMEN WAARDE TOEVOEGEN

Een handreiking voor het doorbreken van bureaucratische
barrières die gezonde en veilige gezinssituaties in de weg staan

Thijs van den Enden (Instituut voor Publieke Waarden)
Christine Kuiper (Kenniscentrum Phrenos)
April 2026

HET INSTITUUT VOOR
PUBLIEKE WAARDEN

kenniscentrum
phrenos

INHOUDSOPGAVE

1. Aanleiding	4
2. Leeswijzer	5
3. De doorbraakprincipes	6
<i>Doorbraakprincipe 1: Radicaal Aansluiten bij het perspectief van het gezin</i>	6
<i>Doorbraakprincipe 2: Breed Kijken – veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling</i>	7
<i>Doorbraakprincipe 3: Samen Waarde Toevoegen in netwerksamenwerking</i>	7
4. Klantreis: hoe ziet werken vanuit doorbraakprincipes er concreet uit?	9
<i>Klantreis 1 – De escalatieroute: Hoe het niet moet</i>	9
<i>Klantreis 2 – De doorbraakroute: Hoe het óók kan</i>	10
5. Aanbevelingen op micro-, meso- en macroniveau	12
<i>Doorbraakprincipe 1: Radicaal Aansluiten bij het perspectief van het gezin</i>	12
<i>Doorbraakprincipe 2: Breed Kijken – veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling</i>	16
<i>Doorbraakprincipe 3: Samen Waarde Toevoegen in netwerksamenwerking</i>	21
6. Reflectieve doorbraakvragen	27
7. Praktijkbeschrijving versnellingsaanpak	31
8. Methodologische verantwoording	33

MARIANNE IN DE PARKEERGARAGE

Een jaar geleden verloor Marianne haar man, Jochem. Met zijn dood viel niet alleen haar liefde weg, maar ook haar zekerheid. Jochem was kostwinner; er was niets geregeld. De rekeningen stapelden zich op en rouw maakte plaats voor paniek. Met haar kinderen vond ze tijdelijk onderdak in een nabijgelegen gemeente, bij Germaine, de zus van haar moeder. Daar probeerde ze overeind te blijven. De kinderen gingen naar school, Marianne zocht naar herstel. Maar zonder eigen plek, zonder rust, trok ze zich steeds verder terug. De dagen in hetzelfde huis, de oplopende spanningen, ze putten haar uit. Haar moederrol voelde zwaarder dan ooit. Germaine drong aan op hulp. Marianne durfde niet. Ze was in de war, bang dat instanties haar kinderen zouden afpakken en bang om haar schulden onder ogen te zien. Urgentie voor een andere woning kreeg ze niet, ze kwam immers uit een andere gemeente. Er was geen perspectief. En dus zei Germaine op een dag dat het genoeg was. Marianne weigerde haar kinderen achter te laten bij Germaine, zij waren haar enige houvast. Dus nam ze hen mee. Ze vond een slaapplek in een parkeergarage. Overdag gingen de kinderen naar school alsof alles normaal was. En 's nachts lag Marianne wakker, radeloos. Hoe moest ze hier ooit uitkomen?

1. AANLEIDING

Onveiligheid in gezinnen staat zelden op zichzelf. Psychische problemen, verslaving, ingrijpende life events, schulden, armoede, woonproblemen en

complexe scheidingen werken op elkaar in en versterken elkaar. In de casus van Marianne leidde het overlijden van haar man tot ontregeling, schulden en het verlies van haar woning: één gebeurtenis die uitmondde in een stapeling van crises. Wanneer deze onderliggende problemen niet in samenhang worden aangepakt, neemt de kans op herstel, en daarmee op duurzame veiligheid, snel af. In de huidige praktijk is veel aandacht voor de veiligheid van kinderen en worden oplossingen vaak gezocht in de jeugdhulp, zonder het gezin als geheel voldoende mee te nemen. Hier zijn verschillende redenen voor – die uitgebreid aan bod komen in deze handreiking – maar het gevolg is dat duurzame, passende oplossingen uitblijven. Effectieve ondersteuning vraagt om het verbinden van kindbeschermingsmaatregelen met een gerichte aanpak van ouderproblematiek, zoals inzet op bestaanszekerheid, ggz- en verslavingszorg. Zonder zo'n integrale benadering blijven onveiligheid en instabiliteit zich herhalen.

Het **Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming** (hierna: Toekomstscenario) wil hier fundamenteel verandering in aanbrengen. Dit gezamenlijke programma van de ministeries van Justitie en Veiligheid (J&V), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) richt zich op het realiseren van veilige en gezonde thuissituaties door te werken vanuit het gezin als geheel. Het doel is om gedwongen maatregelen, zoals uithuisplaatsingen, terug te dringen en tegelijkertijd de rechtsbescherming en het gevoel gehoord te worden te versterken. Eenvoud, gezinsgericht werken, transparantie, rechtsbescherming en continu leren en verbeteren staan daarbij centraal.

Om deze beweging concreet te maken, heeft het programma Toekomstscenario aan het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) en Kenniscentrum Phrenos gevraagd een actieonderzoek uit te voeren in vijf regio's, op basis van de Doorbraakmethode van IPW. Samen met professionals zijn circa twintig vastgelopen casussen opgepakt, met specifieke aandacht voor de problematiek van volwassen gezinsleden. De inzichten uit dit onderzoek vormen de basis voor deze handreiking. Deze biedt professionals, beleidsmakers en bestuurders concrete handvatten om bureaucratische doorbraken te realiseren in praktijk en beleid.

2. LEESWIJZER

Deze handreiking vertaalt praktijkinzichten uit het actieonderzoek naar concrete handelingsperspectieven voor professionals, leidinggevenden, beleidsmakers en bestuurders. Deze hebben we uitgewerkt langs drie doorbraakprincipes: **Radicaal Aansluiten**, **Breed Kijken** en **Samen Waarde Toevoegen**. De handreiking kent de volgende opbouw: hoofdstuk 3 geeft een korte beschrijving van de drie doorbraakprincipes. Hoofdstuk 4 laat via een klantreis zien wat het effect is van het niet én wel werken volgens de doorbraakprincipes. Hoofdstuk 5 werkt de doorbraakprincipes verder uit in aanbevelingen op microniveau (professionals), mesoniveau (leidinggevenden en organisaties) en macroniveau (beleid en bestuur). Hoofdstuk 6 bevat reflectievragen die bijdragen aan het voorkomen dat cases vastlopen. Hoofdstuk 7 illustreert de in deze handreiking beschreven werkwijze met een concreet praktijkvoorbeeld (Team AnderS). In hoofdstuk 8 sluiten we af met de methodologische verantwoording van dit onderzoek als geheel.

Handreiking en andere producten van het Toekomstscenario

De focus van deze handreiking ligt op het realiseren van bureaucratische doorbraken en sluit waar dat passend is aan bij de andere producten die binnen het Toekomstscenario ontwikkeld zijn, zoals het [Handelingskader](#) en het [Kompas](#) voor netwerksamenwerking.

1) *Methodische basis voor handelen*

Het [Handelingskader](#) vertaalt de maatschappelijke opgave huiselijk geweld en kindermishandeling naar het handelen van professionals die werken binnen een lokaal team of 'regionaal veiligheidsteam'. In het Handelingskader wordt de samenhang tussen huiselijk geweld en kindermishandeling beschreven binnen de complexiteit van het werken met de verschillende geweldspatronen en wordt inhoud gegeven aan het organisatie-overstijgend gefaseerd samenwerken voor veiligheid met gezinnen van 0-100. Het Handelingskader biedt professionals structurele houvast bij geweldsgerelateerde casuïstiek, en methoden om afwegingen te maken binnen de casuscontext met de interventie [Gefaseerd Samenwerken aan Veiligheid](#) als basis.

2) *Principes voor een bureaucratische doorbraak*

Deze *handreiking* vertaalt praktijkknelpunten naar doorbraakprincipes op microniveau (professionals), mesoniveau (leidinggevenden en organisaties) en macroniveau (beleid en bestuur). Deze principes helpen professionals en systeempartijen om dat te doen wat gezinnen daadwerkelijk nodig hebben.

3) *Governance en netwerksamenwerking*

Het [Kompas](#) helpt om stapsgewijs te komen tot netwerksamenwerking. Dit instrument is ontworpen om organisaties en regio's te ondersteunen bij het vormgeven en borgen van samenwerking tussen domeinen.

4) *Sturen op innovatie*

De aanbevelingen uit deze handreiking sluiten tot slot aan bij het eerder gepubliceerde [onderzoek](#) vanuit het Instituut voor Publieke Waarden gericht op onveiligheid in gezinnen. In dit onderzoek is ingezoomd op vijf problematieken: het voorkómen van maatregelen, een gezinsbrede aanpak, jeugdzorg op school, thuiszitters en jongeren met LVB die dreigen het criminele pad op te gaan.

3. DE DOORBRAAKPRINCIPES

Uit het actieonderzoek kwamen drie gemene delers naar voren voor het realiseren van duurzame doorbraken in situaties met veiligheidsrisico's, zoals bij Marianne. We noemen dit *doorbraakprincipes*. Deze vormen de kern van deze handreiking. De principes geven richting aan anders denken en anders handelen, in lijn met de visie van het Toekomstscenario. De drie doorbraakprincipes versterken elkaar en geven richting aan duurzaam veilige oplossingen. Ze bieden houvast om vastgelopen situaties weer in beweging te krijgen en belemmerende bureaucratie te doorbreken. Daarbij zetten ze het perspectief van het gezin centraal, ondersteunen ze zorgvuldige afwegingen en stimuleren ze tot samenwerking op basis van toegevoegde waarde. Hieronder lichten we de drie doorbraakprincipes nader toe.

Doorbraakprincipe 1: Radicaal Aansluiten bij het perspectief van het gezin

WAAROM Gezinnen zijn geen systeemprobleem. Zolang we handelen vanuit regels, aanbod en domeinen in plaats van vanuit het gezin zelf, blijft het bij tijdelijke veiligheid in plaats van echte verandering.

Radicaal betekent hier: terug naar de wortel (radix). Niet het systeem, het aanbod of procedures zijn leidend, maar wat een gezin nodig heeft. Gezinnen zijn expert over hun eigen leven en kunnen vaak prima zelf aangeven wat zij nodig hebben om stappen te zetten – ook als er onveiligheid speelt. Dat is het vertrekpunt van professioneel handelen. Professionals voegen hier hun expertise aan toe door risico's zichtbaar te maken, de veiligheid van alle gezinsleden te bewaken en dynamieken zoals dwingende controle en intieme terreur te signaleren. Zij benoemen en maken bespreekbaar wat betrokkenen zelf niet (willen) zien. Maar sluiten wel steeds aan bij het perspectief van het gezin. Dit vraagt vakmanschap. Vervolgens kan samen met het gezin een plan worden gemaakt wat er nodig is om dit perspectief te bereiken, de directe veiligheid in acht nemend. Dat vraagt soms andere oplossingen dan het standaard aanbod, zoals een apart gehuurde kamer waar een ouder tot rust kan komen, financiering van de eigen bijdrage voor verslavingszorg via de bijzondere bijstand of het mogelijk maken van relatietherapie. Deze benadering is bureaucratisch gezien radicaal: zij doorbreekt schotten tussen domeinen en budgetten en keert de logica om. Niet het gezin past zich aan het aanbod aan, maar het aanbod aan het gezin. Dat vraagt vertrouwen, openheid en nieuwsgierigheid. Het perspectief van het gezin is leidend; zorg, bescherming en ondersteuning worden daarop ingericht, ook als dat maatwerk, andere bestuurlijke keuzes of het benutten van regelruimte vraagt. Dat is iets anders dan 'u vraagt, wij draaien', maar wel: doen wat goed is samen met en voor het gezin.

In de casus van Marianne betekent dit concreet: aansluiten bij haar perspectief, dat ze vanuit een eigen (tijdelijke) woning, met ondersteuning in de opvoeding en behandeling van haar trauma's, zelf weer haar moederrol kan vervullen en een veilige en stabiele thuissituatie kan bieden aan haar kinderen. Omdat woonruimte echter schaars is, zien we in de huidige praktijk dat het perspectief van Marianne snel naar de achtergrond schuift en er gefocust wordt op haar opvoedvaardigheden.

Doorbraakprincipe 2: Breed Kijken – veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling

WAAROM *In de huidige praktijk richten interventies zich vaak alleen op directe veiligheid, maar ze laten bestaanszekerheid en stress voortbestaan, waardoor de onveiligheid op lange termijn blijft.*

De eerste fase in [Gefaseerd Samenwerken aan Veiligheid](#) (GSV) is het herstellen van de directe veiligheid: het stoppen van het misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag en het beschermen van de verschillende gezinsleden. De actuele onveilige situatie is de focus en niet de toekomst. Dan kan het noodzakelijk zijn om een gebiedsverbod op te leggen of kinderen (tijdelijk) uit huis te plaatsen. Maar wat op korte termijn bescherming biedt, kan op langere termijn nieuwe kwetsbaarheid creëren. Besluiten over ingrijpen vragen dan ook om een gedegen afweging tussen veiligheid, bestaanszekerheid en de ontwikkeling van gezinsleden, op korte én lange termijn. Welke mogelijkheden zijn er om de directe veiligheid te herstellen en hoe kunnen deze zoveel mogelijk aansluiten bij het perspectief van het gezin en de route richting duurzame veiligheid en stabiliteit? Soms vraagt dat om het snel inzetten van een gedwongen maatregel. Maar in andere gevallen kan het herstellen van bestaanszekerheid óók die rust brengen die nodig is om de veiligheid te herstellen. En vanuit daar eventuele onderliggende patronen van onveiligheid inzichtelijk te maken en te doorbreken. Dergelijke casussen kwamen we vaak tegen in dit actieonderzoek. Het tweede doorbraakprincipe vraagt dan ook om een brede blik en een voortdurende weging van waarden. Veiligheid is daarin essentieel, maar nooit de enige waarde die meeweegt. Dit sluit enerzijds aan bij de vier stappen die in elke fase van GSV dienen te worden doorlopen (paragraaf 4.2 van het [Handelingskader](#)) en anderzijds bij het [brede afwegingskader](#) (p. 12) dat uit het eerder uitgevoerde actieonderzoek van het IPW naar voren kwam.

In de casus van Marianne betekent dit: de directe onveiligheid door dakloosheid herstellen door het vinden van passende huisvesting voor haar en de kinderen, in plaats van focussen op het regelen van een uithuisplaatsing. Vanuit die stabielere situatie staat ruimte voor Marianne om te leren over de patronen waardoor de onveiligheid is ontstaan en hoe ze die in de toekomst kan voorkomen. In de huidige praktijk gebeurt het echter nog vaak dat dakloze moeders die om opvang vragen, worden geconfronteerd met dreiging van een uithuisplaatsing, zo laat ook [recent onderzoek van Investico](#) zien.

Doorbraakprincipe 3: Samen Waarde Toevoegen in netwerksamenwerking

WAAROM *Omdat het doorschuiven van verantwoordelijkheid binnen de keten gezinnen beschadigt. Alleen samenwerken vanuit toegevoegde waarde brengt beweging in vastgelopen situaties.*

Wanneer veiligheid in het geding is en de situatie complex wordt, verschuift de aandacht al snel van *wat nodig is* naar *wie verantwoordelijk is*. Dat is geen individuele fout, maar een systeemreactie. Wet- en regelgeving, financiering, toezicht, verantwoordingsdruk, tuchtrecht en organisatorische schotten sturen professionals richting risicomijding en afbakening van taken. Het gevolg is dat niemand eigenaarschap neemt over het geheel. De verantwoordelijkheid schuift door de keten, kostbare tijd gaat verloren en het gezin blijft intussen met de problemen zitten. Wat nodig is, is een fundamenteel andere focus: uitgaan van wat een gezin nodig heeft en wie daar daadwerkelijk aan kan bijdragen. Met één regisseur kan dan een compact, doelgericht plan en team worden gevormd, bestaande uit professionals en organisaties die samen verantwoordelijkheid nemen en daadwerkelijk waarde toevoegen. Dat noemen we ook wel netwerksamenwerking. Dat betekent dat formele ketenpartners niet automatisch leidend hoeven te zijn in de uitvoering, maar dat per situatie wordt bekeken wie daadwerkelijk van betekenis kan zijn. Dat kunnen andere professionals of organisaties zijn dan degenen die wettelijk of organisatorisch primair verantwoordelijk zijn. Een professional met wie al vertrouwen is opgebouwd kan soms effectiever zijn dan het toevoegen van een nieuwe schakel. Dat sluit aan bij het gedachtengoed van

netwerksamenwerking, waarin toegevoegde waarde centraal staat. Tegelijkertijd vraagt dit om expliciete borging van regie en verantwoordelijkheid. De klik kan leidend zijn voor uitvoering en contact, maar formele wettelijke taken en bevoegdheden blijven belegd bij de partijen die daarvoor verantwoordelijk zijn (zoals nu jeugdbescherming en later wellicht regionale veiligheidsteams).

In de casus van Marianne betekent dit: het vormgeven van een klein team met één casusregisseur uit het lokale team, die samen met anderen, o.a. woningcorporatie, inkomensconsulent, opvoedondersteuning en ggz (trauma's), kan bijdragen aan een doorbraak. Organisaties zoals Veilig Thuis kunnen, afhankelijk van de veiligheidsinschatting, vanuit hun wettelijke taak een onderzoekende, monitorende of consulterende rol vervullen. Wanneer de directe veiligheid voldoende is beoordeeld en geborgd, kan de regie bij het lokale team liggen en hoeft Veilig Thuis of de jeugdbescherming niet structureel onderdeel te zijn van het kernteam, mits heldere afspraken over veiligheidsmonitoring zijn vastgelegd. In de huidige praktijk zien we echter vaak dat het aantal betrokken professionals in veiligheidscasuïstiek zeer groot wordt, wat uiteindelijk zorgt voor minder slagkracht en meer onduidelijkheid richting het gezin.

4. KLANTREIS: HOE ZIET WERKEN VANUIT DOORBRAAKPRINCIPES ER CONCREET UIT?

Om te illustreren hoe werken volgens de doorbraakprincipes er in de praktijk uitziet, schetsen we hieronder twee klantreizen rond de casus van Marianne: één waarin niet volgens de principes wordt gewerkt (klantreis 1) en één waarin dat wel gebeurt (klantreis 2). In de huidige praktijk zien we dat vaak wordt gehandeld zoals in klantreis 1. Klantreis 2 maakt inzichtelijk hoe ook gehandeld zou kunnen worden in deze casus, en geeft daarmee een concrete uitwerking van de doorbraakprincipes die aansluit bij de uitgangspunten van het werken volgens het Handelingskader. Hoewel de casus vereenvoudigd is, maakt zij scherp en inzichtelijk waar de belangrijkste verschillen zitten in grondhouding en werkwijze.

Composite narrative

Deze klantreis is te lezen als een 'composite narrative' ofwel een samengesteld verhaal. In deze klantreis zijn mechanismen en patronen (denk aan keuzes, dilemma's en effecten) uit verschillende casussen uit het actieonderzoek verwerkt. Ze zijn niet herleidbaar tot één persoon of één casus. Zo maken we de complexe werkelijkheid invoelbaar zonder anekdotisch te worden.

Klantreis 1 – De escalatieroute: Hoe het niet moet

School van de kinderen belt de gemeente: zij slapen met hun moeder in een parkeergarage. De melding wordt geregistreerd als mogelijk onveilige situatie. Er wordt een professional op afgestuurd met de opdracht de veiligheid van de kinderen te beoordelen.

De professional spreekt Marianne kort. Ze is door haar tante het huis uitgezet, is uitgeput en vertelt dat ze al dagen nauwelijks slaapt. Ze oogt ontregeld en gespannen. De jeugdprofessional ziet de urgentie en probeert tijdelijk een hotel te regelen, maar wordt teruggefloten door haar organisatie: deze oplossing gaat op termijn te veel geld kosten. De professional wordt bevraagd op het herstellen van de directe veiligheid.

Conform de meldcode wordt de situatie gewogen. De combinatie van dakloosheid, uitputting en emotionele ontregeling wordt geïnterpreteerd als een risico voor de ontwikkeling en veiligheid van de kinderen. De focus wordt gelegd op opvoedgeschiktheid. Kan moeder de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van haar kinderen dragen? Vormt haar ontregeling geen risico voor de kinderen? Is dit geen vorm van verwaarlozing? De onveiligheid wordt daarmee primair gedefinieerd als een opvoed- en kindbeschermingsvraagstuk.

Veilig Thuis wordt geconsulteerd. In de bespreking staat de vraag centraal hoe de direct onveilige situatie snel kan worden beëindigd. De discussie richt zich op bevoegdheden, mandaten en verantwoordelijkheden. Omdat de kinderen feitelijk in een parkeergarage verblijven, is er sprake van een crisissituatie. De gemeente waar Marianne verblijft ziet het niet als haar rol om voor huisvesting te zorgen; de gemeente van herkomst zou wat hen

betreft verantwoordelijk zijn voor huisvesting maar die houdt de boot af. Ook andere mogelijkheden voor onderdak passen niet binnen bestaande regelingen en er is geen budget om een tijdelijke woning te organiseren. Uithuisplaatsing komt in beeld als de snelste en juridisch meest zekere manier om de fysieke veiligheid te waarborgen. De maatregel wordt snel maar zorgvuldig voorbereid en procedureel correct vastgelegd.

De twee kinderen worden elders geplaatst. Omdat er op korte termijn geen plek beschikbaar is waar zij samen terecht kunnen, worden zij gescheiden ondergebracht. De directe fysieke veiligheid van de kinderen is daarmee formeel geborgd. De emotionele impact is echter groot, zeker in het licht van het recente verlies van hun vader. Voor Marianne begint bovendien een nieuwe crisis. Ze raakt verder ontregeld en verliest het vertrouwen in de hulpverlening. Haar onderliggende problemen – geen woning, geen inkomen, geen passende ondersteuning – blijven onverminderd bestaan. De maatregel beëindigt het directe risico, maar laat de structurele instabiliteit intact.

Zo ontstaat een traject dat zich waarschijnlijk maanden, zo niet jaren, zal uitstrekken. Veiligheid is in deze route gereduceerd tot het wegnemen van onmiddellijk gevaar. De bredere context van bestaansonzekerheid, verlies en uitputting is geen onderdeel geworden van de oplossing. Wat overblijft is een juridisch correcte, maar relationeel en systemisch ontwrichtende interventie: de fysieke veiligheid is geregeld, maar het herstel van een stabiel en gezamenlijk gezinssysteem raakt steeds verder uit zicht.

Klantreis 2 – De doorbraakroute: Hoe het óók kan

School van de kinderen belt de gemeente: zij slapen met hun moeder in een parkeergarage. De melding komt binnen als mogelijk onveilige situatie. Er wordt een outreachend professional met een brede opdracht op afgestuurd: onderzoek wat dit gezin nodig heeft om weer stabiel te worden en beoordeel expliciet de veiligheid.

De professional gaat in gesprek en luistert aandachtig. Ze brengt snel in kaart wat er speelt. Marianne vertelt dat ze na een ruzie door haar tante het huis is uitgezet. Ze is uitgeput, ervaart constante stress en heeft geen overzicht meer. Marianne geeft aan dat wat zij nodig heeft, in de kern eenvoudig is: rust en een stabiele woonplek. In de huidige gemeente, waar haar kinderen naar school gaan en al enig netwerk hebben opgebouwd.

De professional maakt een expliciete veiligheidsafweging. Conform de meldcode toetst zij of sprake is van huiselijk geweld, kindermishandeling of structurele onveiligheid. De professional constateert een direct onveilige situatie die om een oplossing vraagt, benoemt deze onveiligheid naar moeder en gaat hier met haar het gesprek over aan. Op basis van wat moeder vertelt concludeert de professional dat de onveiligheid primair sociaal-economische ontregeling betreft: dakloosheid, uitputting en gebrek aan bestaanszekerheid. Haar inschatting is, net als die van moeder, dat de directe en structurele veiligheid geborgd kunnen worden als de bestaanszekerheid op orde wordt gebracht en er goede ondersteuning en behandeling wordt geregeld voor moeder en de kinderen. Daarmee blijft de casus binnen het vrijwillig kader. De veiligheid van de kinderen wordt actief gemonitord, maar een melding bij Veilig Thuis is nu niet aan de orde.

Vanaf het eerste moment kijkt de professional breed: wat is nu nodig én wat voorkomt herhaling? Naast het organiseren van directe rust vraagt de situatie om inzet op bestaanszekerheid, inkomen, wonen, gezondheid en opvoedondersteuning. Eventuele zorgen over opvoedvaardigheden worden niet genegeerd, maar in context

geplaatst: eerst stabiliteit, dan verdere ondersteuning. Dat betekent niet dat de professional de onveiligheid negeert: ze blijft actief monitoren of de situatie voor de kinderen veilig is en blijft de (on)veiligheid continu bespreken met moeder.

Als eerste stap regelt de jeugdprofessional tijdelijk een hotel voor het gezin, bekostigd met bureaucratievrij geld speciaal voor uitzonderingsgevallen. Daarmee wordt tijd gekocht om een passende langetermijnoplossing te organiseren waarin de veiligheid duurzaam geborgd wordt. De professional beseft dat het probleem van het gezin niet binnen één domein kan worden opgelost. In overleg met de teamleider organiseert zij ruimte voor maatwerk. Rond het gezin vormt zich een compact netwerk: een gemeentecollega, een contactpersoon van de woningcorporatie, een inkomensconsulent en een jeugd- en gezinsprofessional. De leidende vraag is niet: wie is formeel verantwoordelijk, maar: wie kan hier daadwerkelijk bijdragen aan veiligheid en stabiliteit?

De woningcorporatie besluit, na gezamenlijke afweging, een uitzondering te maken en bemiddelt voor een woning, ondanks het ontbreken van een reguliere inschrijving en ondanks dat Marianne uit een andere gemeente afkomstig is. De gemeente blijft tot die woning beschikbaar is het hotel vergoeden. De inkomensconsulent stabiliseert het inkomen, zodat Marianne haar vaste lasten kan dragen. Parallel wordt bekeken welke aanvullende ondersteuning nodig is.

Na elke stap reflecteren de betrokkenen samen: ontstaat er rust en perspectief? Marianne wordt actief betrokken bij deze afwegingen en ervaart langzamerhand weer regie over haar situatie. Het resultaat wordt zichtbaar. Het gezin krijgt een stabiele woonplek. De kinderen komen tot rust. Voor Marianne ontstaat ruimte om vooruit te kijken en passende hulp te aanvaarden. Zij wil graag ondersteuning bij het opvoeden van haar kinderen zodat ze een stabiele thuissituatie kan opbouwen. En daarnaast wil ze aan de slag met het verwerken van het verlies van haar partner. Vanwege de ontregeling van moeder wordt de ggz ingeschakeld. Ook hier wordt bemiddeld om moeder, in het belang van de veiligheid van haar kinderen, snel te kunnen laten starten. Binnen enkele weken nadat het gezin een woning toegewezen heeft gekregen kan de behandeling starten. Ook wordt moeder aangemeld voor een lotgenotenproject rondom rouwverwerking. Daar ontmoet Marianne veel mensen die een vergelijkbare situatie hebben meegemaakt; iets wat haar veel steun geeft. Zo onderzoekt ze, samen met de professionals en naasten om haar heen, hoe de situatie in het verleden zo heeft kunnen escaleren en hoe ze dit in het vervolg kan voorkomen.

Professionals ervaren dat zij, met rugdekking van hun organisatie, konden handelen vanuit wat nodig was in plaats van wat formeel het meest verdedigbaar leek. Zo versterken directe en duurzame veiligheid elkaar. Veiligheid wordt geen tijdelijke ingreep, maar het resultaat van samenhangend handelen vanuit het perspectief van het gezin.

5. AANBEVELINGEN OP MICRO-, MESO- EN MACRONIVEAU

De doorbraakprincipes en de bijbehorende klantreis klinken logisch en wenselijk. Toch lukt het in de praktijk niet altijd om volgens deze principes te werken. Dat heeft volgens ons te maken met de manier waarop we *sturen en organiseren*. We willen anders werken, maar hebben het stelsel zo ingericht dat het professionals telkens terugduwt in vertrouwd, risicomijdend gedrag. Vooral van professionals in de frontlinie vraagt het veel doorzettingsvermogen en professionele moed om daarvan af te wijken. Wie ruimte wil maken voor maatwerk en samenhang, moet zich vaak verhouden tot regels, verantwoordingsdruk en organisatorische grenzen die juist standaardoplossingen belonen. De vraag is daarom niet alleen hoe professionals anders kunnen handelen, maar ook hoe het stelsel helpend kan worden ingericht. Hieronder werken we dit per doorbraakprincipe uit. We geven daarbij richting aan wat dit vraagt op uitvoeringsniveau (microniveau), op gemeentelijk en regionaal niveau (mesoniveau) en op landelijk niveau (macroniveau). Wat is er op deze niveaus nodig om te kunnen doen wat nodig is voor gezinnen in (potentieel) onveilige situaties?

Doorbraakprincipe 1: Radicaal Aansluiten bij het perspectief van het gezin

Gezinnen zijn expert van hun eigen leven en kunnen vaak prima zelf aangeven wat zij nodig hebben om stappen te zetten – ook als er onveiligheid speelt. Niet het gezin past zich aan het aanbod aan, maar het aanbod aan het gezin.

Samenvatting

Het klinkt aantrekkelijk: radicaal aansluiten bij het perspectief van het gezin. Maar op *microniveau*, in de dagelijkse praktijk, is dat vaak ingewikkeld. Zeker wanneer er sprake lijkt van onveiligheid zijn professionals geneigd het over te nemen en vanuit hun expertise te bepalen wat goed is voor het gezin. Juist dan is een stevige basishouding essentieel: gericht op het creëren van rust en stressreductie, op presentie en op het actief betrekken van het gezin bij besluitvorming. Niet vóór het gezin denken, maar mét het gezin werken, zonder onveiligheid te negeren. Vanuit die houding ontstaat bijna vanzelf de noodzaak tot maatwerk.

Dat vraagt op *mesoniveau* – lokaal en regionaal beleid, management en bestuur – om domeinoverstijgende budgetten, wetgeving en systemen, zodat uitzonderingen niet meer nodig zijn. En op sturing op inhoud met verantwoording achteraf in een lerende context, op basis van de gerealiseerde impact voor gezinnen.

Op *macroniveau* vraagt dit om sturing en verantwoording die daadwerkelijk aansluiten bij het perspectief van het gezin. Dat betekent meer inzet van ervaringsdeskundigheid en een vorm van toezicht die leert van casuïstiek en stuurt op maatschappelijke impact, in plaats van primair op naleving van protocollen.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

Inzetten op de **basishouding** van professionals. De gewenste grondhouding wordt uitgewerkt binnen in het **handelingskader** en is te vinden op <https://www.doorbreekdepatronen.nl/>. Een aantal uitgangspunten uit deze grondhouding die aansluiten bij dit doorbraakprincipe zijn:

- Werk **relationeel**; sta naast de verschillende volwassenen en kinderen, wie het ook is en wat er ook gebeurt. Ondersteun bij het verhelderen en realiseren van datgene wat gezinsleden uiteindelijk belangrijk vinden en wensen.
- Verzamel samen met het gezin de informatie die nodig is om een goede afweging te maken van wat er nodig is om het perspectief te bereiken. Activisme en professionele moed zijn nodig om eerste oplossingen, hulp en bescherming te realiseren **op maat van de altijd unieke vraag** van gezinsleden en niet primair te denken vanuit bestaand hulpaanbod.
- Handel op basis van **praktische wijsheid**; enerzijds vanuit kennis van zaken, methodetrouw en volgens professionele richtlijnen. Maar tegelijkertijd telkens kijkend naar een uniek gezin met hun unieke context doen wat in die situatie nodig of helpend is.

In de casuïstiek van het actieonderzoek zien we dat gezinsleden in de eerste plaats behoefte hebben aan **rust en stressreductie**: overzicht, stabiliteit en het wegvallen van voortdurende spanning. Zonder rust is geen duurzame verandering mogelijk.

- Voer een agenda- en oordeelvrij gesprek waarin je expliciet verkent **wat het gezin onder rust verstaat** en welke voorwaarden daarvoor nodig zijn – ook als die buiten het standaardaanbod vallen. Spreek daarbij ieder gezinslid afzonderlijk, zodat alle perspectieven en eventuele discrepanties daarbinnen zichtbaar worden.
- Werk **stress- en traumasensitief**: kijk niet alleen naar probleemgedrag, maar realiseer je dat gezinsdynamieken heel anders kunnen zijn wanneer onderliggende stress wordt weggenomen. Zo stelde één gezin relatietherapie als oplossing voor. Hoewel de professionals hier een hard hoofd in hadden, heeft dit wel degelijk (tijdelijk) een grote verandering teweeg gebracht. De rust die dit opleverde gaf ruimte om verder aan de veiligheid in het gezin te werken.

Geef het gezin een **actieve rol in besluitvorming**; laat gezinsleden kiezen tussen realistische opties (keuzeruimte), leg afwegingen transparant uit en maak afspraken in gewone taal. Het plan dat je maakt met een gezin moet ook echt het plan van het gezin zijn.

- Let op! Samenwerking en vertrouwen staan **niet gelijk aan neutraliteit!** Het is ook een onderdeel van de grondhouding van professionals om geweld op een concrete en respectvolle manier uit te vragen en het met de verschillende leden van het gezin bespreekbaar te maken.

Blijf **present** en dicht bij het gezin, ook wanneer formele stappen lopen, zoals een Raadsonderzoek. In de casuïstiek zien we dat juist in zulke 'tussenfasen' het contact met het gezin gemakkelijk verwatert. Organiseer minimaal vaste contactmomenten, zodat de relatie niet verdwijnt achter procedures.

- In één casus zagen we dat dit bijdroeg aan **vertrouwen tussen het gezin en de betrokken professionals**, waardoor hulp beter van de grond kwam.

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

Beleid, management en bestuur, van zowel gemeenten als uitvoerings- en zorgorganisaties, hebben een grote rol in het **sturen op inhoud**: dichter op de inhoud, gericht op doorbraken in plaats van vinkjes op een protocol, en met bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen waar het echt vastloopt.

- **Rugdekking** als standaard: spreek als leidinggevende expliciet af dat professionals mogen afwijken van standaardroutes wanneer dit beargumenteerd bijdraagt aan veiligheid/kwaliteit van leven.
- Focus op **verantwoording achteraf** in een lerende context: wat waren de redenen waarom we voor een bepaalde interventie hebben gekozen en hebben die uitgepakt zoals bedoeld? Voorkom een focus op beheersing en controle vooraf, waarbij een interventie alleen kan worden ingezet als uitvoerig is onderbouwd en getoetst of deze past binnen de kaders.
- Maak het **gezinsperspectief bestuurlijk zichtbaar**: verantwoord niet op aantallen trajecten/overdrachten (output), maar op uitkomsten zoals rust en stabiliteit, vermindering van het aantal uithuisplaatsingen en ervaren veiligheid in gezinnen (outcome).

Ondersteun domeinoverstijgend samenwerken met **domeinoverstijgende budgetten, wetgeving en systemen**. Het is de verantwoordelijkheid van het mesoniveau om deze in te richten, zodat professionals in de uitvoering hier snel en laagdrempelig gebruik van kunnen maken.

- **Domeinoverstijgende financiering**: samenwerking wordt vaak belemmerd doordat budgetten gescheiden zijn per wet of domein (Jeugdwet, Wmo, Zvw, Participatiewet). Door te werken met overkoepelende budgetten ontstaat ruimte om te doen wat nodig is. In verschillende gemeenten werkt men met een **doorbraakbudget**. Op regionaal niveau werkt **de Ruwaard in Oss** met integrale bekostiging, waardoor professionals minder stuurden op 'wie betaalt' en meer op 'wat werkt'.
- Domeinoverstijgende wetgeving kan (lokaal) door **harmonisatie van verordeningen**, bijvoorbeeld zoals de gemeente Terneuzen werkt met **één verordening sociaal domein**. Zo wordt het eenvoudiger om maatwerk te leveren en schotten tussen voorzieningen te verkleinen. Dit vermindert bureaucratie, vergroot duidelijkheid voor inwoners en geeft professionals meer handelingsruimte om integraal te werken. Een andere optie is het maken van een gebiedsgerichte verordening. De Wet Bijzondere Maatregelen Grootstedelijke Problematiek biedt daar ruimte voor.
- Domeinoverstijgende systemen vragen om **laagdrempelige gegevensdeling** en **gezamenlijke klantsystemen**. Deze zullen vooral succesvol zijn als zij de onderlinge communicatie faciliteren en niet enkel en alleen gericht zijn op registratie en verantwoording.¹

In complexe veiligheidskwesties kan snel en doordacht maatwerk escalatie voorkomen: het biedt de mogelijkheid om tijdig te toetsen of een oplossingsrichting werkt en zo nodig bij te sturen. Maak daarom in dergelijke situaties waarin de veiligheid van kinderen in het geding is **spoedmaatregelen voor maatwerk** mogelijk, met verantwoording achteraf in plaats van vooraf. Het gaat dan bijvoorbeeld om het afgeven van indicaties zonder de daarvoor gebruikelijke verantwoording vooraf of het inzetten van organisaties of personen waar de gemeente (nog) geen formele inkooprelatie mee heeft.

- Leg helder vast **wie het mandaat heeft** om deze besluiten te nemen en **monitor de uitwerking** zorgvuldig, zodat zichtbaar wordt welk maatwerk effectief is en waarvan geleerd kan worden.

¹ Looman, W., Struckmann, V., Köppen, J., et al. (2021). Drivers of successful implementations of integrated care for multi-morbidity: Mechanisms identified in 17 case studies from 8 European countries. *Social Sciences & Medicine* 277, 113728.

Stuur op mesoniveau op **wachlijstreductie** en **directe bemiddeling** (zoals passend toewijzen, voorrang op basis van urgentie) voor ingewikkelde casuïstiek.

- Maak **afspraken met zorgorganisaties** over voorrang op wachtlijsten: wanneer de veiligheid van kinderen in het geding is kan wachtlijstbemiddeling worden toegepast.
- Zorg voor **korte lijnen en uitzonderingsgronden** met de woningcorporaties wanneer woonruimte de sleutel is tot het organiseren van meer veiligheid in het gezin. De veiligheid van kinderen zou gezien moeten worden als (extra) grond voor urgentie of directe bemiddeling.
- Focus daarnaast, samen met professionals, op **alternatieven**. Zeker wanneer er wachtlijsten zijn, hebben betrokkenen de neiging lang te blijven praten over het ontbreken van een passende plek. In één casus bijvoorbeeld was een plek in de vrouwenopvang nodig voor een vrouw met drie kinderen, maar die plek was simpelweg niet beschikbaar. Dan moeten we de omslag maken naar: **hoe kunnen we een passende plek creëren?** Bijvoorbeeld in een andere opvang of een hotel.

Om professionals scherp te houden op het centraal stellen van het perspectief van het gezin, verdient het aanbeveling om in de lokale teams te werken met **ervaringsdeskundigen**.

- Zij **slaan een brug** tussen professionals en slachtoffers of plegers, doordat zij beide werelden kennen en vanuit gelijkwaardigheid vertrouwen kunnen opbouwen.
- Zij bieden **(h)erkenning en steun**, begrijpen de complexe dynamiek van huiselijk geweld en doorbreken schaamte en taboes, wat essentieel is voor herstel.
- Daarnaast vergroten zij de **effectiviteit van interventies** (ook opgelegde), doordat zij cliënten ondersteunen, motiveren en hun gevoel van regie versterken. Lees hierover meer in de [Handreiking Samen deskundig](#).

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

Sturen op inhoud op micro- en mesoniveau vraagt op landelijk niveau om **verantwoording op basis van impact**: wat is er daadwerkelijk veranderd in het leven van het gezin en hoe ervaart het gezin dat zelf? Dat betekent een verschuiving van output naar uitkomsten. Niet langer staat centraal of protocollen en procedures correct zijn gevolgd, maar of interventies hebben bijgedragen aan veiligheid, stabiliteit en perspectief.

- Dit vraagt ook een andere **rol van toezichthouders en inspecties**. In plaats van primair te sturen op naleving en sancties, werken zij met casusleren, reflectie en impactmetingen.
- **Ervaringsdata**, de stem van gezinnen zelf, maken daarbij expliciet onderdeel uit van de verantwoording. Zo ontstaat een lerend systeem dat niet alleen controleert, maar ook inzicht geeft in wat daadwerkelijk werkt voor gezinnen.

Dat betekent dat wettelijke kaders altijd ruimte moeten laten voor maatwerk dat bijdraagt aan veiligheid en stabiliteit. **Discretionaire ruimte**, hardheidsclausules en uitzonderingsgronden moeten beschikbaar én toepasbaar zijn voor professionals en organisaties die werken met gezinnen in kwetsbare situaties. Op regionaal en landelijk niveau moet actief worden bewaakt dat deze ruimte niet alleen op papier bestaat, maar ook daadwerkelijk wordt benut.

- Daarnaast moeten **tegenstrijdigheden en botsingen** tussen wetten en regels worden weggenomen. Zie hierover het rapport [Een verkenning naar interferentieproblematiek](#) dat het IPW uitbracht in het kader van de Staat van de Uitvoering 2024.

Ook is het essentieel dat op landelijk niveau **ervaringsdeskundigheid** structureel wordt verankerd in inspraak (governance). Gezinnen met doorleefde ervaring moeten niet alleen worden gehoord, maar daadwerkelijk vertegenwoordigd zijn en meebeslissen over beleid, wetgeving en uitvoeringskaders. Hun perspectief biedt cruciale inzichten in wat in de praktijk werkt, waar systemen vastlopen en welke keuzes bijdragen aan vertrouwen, veiligheid en herstel. Structurele betrokkenheid van ervaringsdeskundigen versterkt zo de legitimiteit, kwaliteit en effectiviteit van besluitvorming.

Doorbraakprincipe 2: Breed Kijken – veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling

Besluiten over de meest passende interventies vragen om een brede blik en een voortdurende afweging tussen veiligheid, bestaanszekerheid en de ontwikkeling van gezinsleden, op korte én lange termijn.

Samenvatting

Professionals die werken in lokale teams moeten kijken met een brede blik. Dat is echter niet vanzelfsprekend, zeker niet wanneer je werkt vanuit een specialistische expertise, een specifieke functie of een afgebakend domein. In situaties van onveiligheid zien we daarnaast dat de druk om te handelen snel toe kan nemen. De focus gaat dan uit naar directe veiligheid. Wanneer de aandacht echter uitsluitend uitgaat naar het directe risico, bestaat het gevaar dat onderliggende oorzaken, zoals armoede, psychische problematiek, schulden of gebrek aan huisvesting, buiten beeld blijven. Andersom kan een te vroege verbreding de noodzakelijke scherpte op directe veiligheid vertroebelen. Het gaat daarom om zorgvuldige timing en voortdurende weging: eerst beschermen waar nodig, en zo snel als verantwoord mogelijk ook werken aan stabiliteit en perspectief. Want, zoals de casus van Marianne laat zien, herstel van bestaanszekerheid kan de sleutel zijn tot het herstellen van veiligheid.

Op *microniveau* vraagt dit om een voortdurende dubbele focus: werken aan veiligheid én tegelijkertijd aandacht houden voor bestaanszekerheid en ontwikkeling. Dat betekent onder meer: expliciet nagaan of basisvoorwaarden (wonen, inkomen, schulden) op orde zijn en oog houden voor de risicoparadox²: het besef dat het vermijden van risico's soms juist leidt tot meer onveiligheid, terwijl zorgvuldig genomen risico's ruimte kunnen creëren voor herstel.

Op *mesoniveau* kunnen beleid en management van gemeenten en zorg- en uitvoeringsorganisaties deze brede blik versterken door aanvullende expertise dichtbij te organiseren. Denk aan laagdrempelige en vroegtijdige consultatie (bijvoorbeeld vanuit de ggz), een beschikbaar netwerk van specialisten en het actief benutten van sociale netwerken rondom gezinnen. Daarnaast is het organiseren van structurele reflectie essentieel.

Op *macroniveau* vraagt dit om krachtige en consistente randvoorwaarden. Monitoring en toezicht moeten fundamenteel herijkt worden. Sturing op aantallen interventies of afzonderlijke incidenten is onvoldoende. Nodig is verantwoording op maatschappelijke impact, leervermogen van organisaties en de daadwerkelijk ervaren veiligheid en ontwikkeling van gezinnen. Hier ligt een duidelijke verantwoordelijkheid voor het Rijk: niet alleen een brede blik vragen van professionals, maar die brede blik ook structureel mogelijk maken door passende financiering, toezicht, wetgeving en beleidskeuzes. Zonder die systeemvoorwaarden blijft integraal werken een opdracht zonder instrumentarium.

² Wildavsky, A. (1988). *Searching for Safety*. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

Inzetten op de **basishouding** van professionals. De gewenste grondhouding staat beschreven in het ontwikkelde **handelingskader** en op <https://www.doorbreekdepatronen.nl/>. Een aantal uitgangspunten uit deze grondhouding die aansluiten bij dit doorbraakprincipe zijn:

- Werk **afgestemd en zorgvuldig**; stel steeds expliciet de vraag of de ingezette hulp, inclusief een eventuele beschermingsinterventie, onbedoeld schade kan veroorzaken. Denk aan hulp die te lang op zich laat wachten, of aan situaties waarin overheidsingrijpen mogelijk meer schade toebrengt dan het achterwege laten ervan.
- **Reflecteer** op je eigen handelen: vakmanschap bestaat niet zonder terug te kijken. Erken als blijkt dat een actie anders uitpakt dan verwacht of gehoopt en zoek samen verder naar alternatieven.
- Iedere fase van Gefaseerd Samenwerken aan Veiligheid begint met het **verzamelen en wegen van informatie**. In fase 1 staat snelle risicobeoordeling centraal: wat moet nú stoppen om direct gevaar af te wenden? Tegelijk schuilt hier een spanningsveld. De druk om snel te handelen kan ertoe leiden dat analyse versmalt tot het incident, terwijl duurzame veiligheid vraagt om zicht op onderliggende patronen en context. Juist daarom is het van belang om, zodra de directe dreiging is gestabiliseerd, bewust ruimte te maken voor verbreding en verdieping en die onderliggende patronen te onderzoeken. Het doel is steeds om op basis van een zo compleet mogelijk beeld tot proportionele en passende besluiten te komen. Een instrument dat helpt om die bredere blik te organiseren is de verklarende analyse (zie kader).

Verklarende analyse

Jeugdbeschermers moeten vaak onder tijdsdruk besluiten nemen met grote impact. Gezinnen ervaren niet altijd samenwerking met hen vóórdát een beslissing valt. Een (**gedeelde**) **verklarende analyse** helpt om eerst samen te begrijpen wat er écht speelt, zodat hulp beter aansluit op de onderliggende problemen. Samen verklarend analyseren vraagt om een 'pas op de plaats': bewust overschakelen naar langzaam denken (logisch en kritisch redeneren) in plaats van alleen snel denken (routine, ervaring en beslisregels, maar ook gevoelig voor aannames en vooroordelen). Door even uit de dagelijkse hectiek te stappen, benut je de denkkraft van alle betrokkenen. Natuurlijk is dit in sommige situaties ingewikkeld of zelfs onmogelijk, zeker wanneer de directe veiligheid in het geding is. Het Handelingskader noemt de verklarende analyse dan ook in de tweede fase van GSV, die van stabiele veiligheid. Desalniettemin verdient het aanbeveling om altijd te kijken of het mogelijk is om met het gezin tot een gedeelde verklarende analyse te komen.

Een verklarende analyse is de **tussenstap** tussen weten wat er aan de hand is en besluiten wat er moet gebeuren. Je onderzoekt samen met het gezin waardoor problemen zijn ontstaan, waardoor ze in stand blijven, hoe problemen en factoren met elkaar samenhangen en welke gunstige/ongunstige invloeden vanuit omgeving, gezin en kind meespelen.

In complexe situaties kijk je óók naar de rol van professionals en de hulpverlening zelf: welke factoren in de samenwerking of aanpak versterken of verminderen problemen. Deze inzichten vormen de basis voor een plan dat meer kans van slagen heeft. De term 'gedeelde' verklarende analyse benadrukt het **gezamenlijke proces** en de tijd die je neemt om samen tot een zo compleet mogelijk beeld te komen: gericht op **onderliggende patronen**, niet alleen op symptomen of gedrag. Daarmee staat dit aan de basis voor passende en proportionele besluiten.

Lees hier meer over de plek van de verklarende analyse in het Toekomstscenario: [Leersessie 2: Analyseren](#)

Met welke bril stapt een professional een gezin binnen? Ligt de **focus op het hele systeem en de dynamiek daarbinnen**, of alleen op het kind of de volwassene?

- In de casuïstiek zagen we bijvoorbeeld dat een jeugdprofessional zich alleen richt op (de veiligheid van) de kinderen en focust op opvoedondersteuning aan de ouders, terwijl er bijvoorbeeld sprake was van bestaansonzekerheid. Dan is het óók je verantwoordelijkheid als jeugdprofessional om op deze problemen te interveniëren of andere professionals erbij te vragen.

Check altijd hoe het staat met **bestaanszekerheid**. De piramide van Maslow³ laat zien dat inzet op persoonlijke ontwikkeling en sociale relaties (zoals: 'beter omgaan met je kinderen') niet effectief is als de bestaanszekerheid niet op orde is.

- Regelmatig worden zorg of beschermingsmaatregelen ingezet waar bestaanszekerheid de sleutel is, zoals in de casus van Marianne. Als wonen/inkomen/schulden de stressor is, maak dit de **eerste interventielijn** en voorkom dat zorg of bescherming "makkelijker" wordt dan bestaanszekerheid.
- Gebruik een **ander afwegingskader**, waarin ruimte is voor 1) directe veiligheid, 2) bestaanszekerheid, 3) ontwikkeling/herstel. Zie voor meer informatie de [Eindrapportage Sturen op Innovatie](#) (p. 12) van een ander onderzoek dat het IPW uitvoerde in het kader van het Toekomstscenario.
- Hier kan gericht **bureaucratievrij geld** (zie doorbraakprincipe 1) voor worden ingezet: vooral bij bestaanszekerheidsknelpunten (tijdelijke woning, vervoer, eigen bijdrage verslavingszorg) om tempo te maken en escalatie (bijv. uithuisplaatsing) te voorkomen.

Houd rekening met de **risicoparadox** en **oefen in vertragen én verdragen**. Bij zorgen over veiligheid ontstaat vaak de reflex om te beheersen: wachten op meer informatie, extra onderzoek inzetten of besluiten uitstellen. Dat voelt zorgvuldig en veilig, maar kan in de praktijk juist leiden tot stilstand, verlies van regie en olopende onveiligheid.

- Zoals Wildavsky⁴ betoogt, ontstaat veiligheid niet alleen door risico's te vermijden, maar juist door het vermogen om met risico's om te gaan en ervan te leren. Dit is de **veiligheidsparadox**: soms vraagt veiligheid om het **bewust en professioneel aangaan van een afgewogen risico** – bijvoorbeeld door maatwerk toe te passen of sneller te handelen dan de procedure voorschrijft. Dat vraagt moed, reflectie en gezamenlijke verantwoordelijkheid, maar kan juist bijdragen aan duurzame veiligheid in plaats van schijnzekerheid.
- Vertragen betekent bewust **ruimte maken om zorgvuldig te wegen** wat nodig is. Verdragen betekent dat professionals leren omgaan met onzekerheid zonder direct terug te vallen op controle of standaardmaatregelen. Lees meer in de [praatplaat](#) over vertragen en verdragen.

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

Professionals in het sociaal domein lijken continu overvraagd. Zorg voor voldoende **tijd en capaciteit** om te reflecteren en stil te staan en om niet alleen bezig te hoeven zijn met brandjes blussen.

- Maak **preventieve MDO's** haalbaar: creëer tijd/ondersteuning (planning, secretariael) en laat teams ervaren dat vroeg samenwerken tijd bespaart, kosten bespaart en leidt tot betere bescherming en tot rechtvaardige en proportionele besluiten.

³ Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.

⁴ Wildavsky, A. (1988). *Searching for Safety*. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

Organiseer **ruimte voor gezamenlijke reflectie**. In complexe casuïstiek ontbreekt het vaak aan een overkoepelend perspectief. Men legt de focus bij de brandjes, maar blust niet effectief omdat het grotere plaatje over hoe de brand is ontstaan ontbreekt. Dat grotere plaatje kun je gaan zien door te handelen (doen) en te reflecteren op de gevolgen van die handeling (reflectie). Dit maakt het werk voor professionals zinvoller en leuker. Het is de verantwoordelijkheid van teamleiders en management om deze reflectie te organiseren, bijvoorbeeld in de vorm van intervisie, moreel beraad en reflectiesessies.

- **Normaliseer** dat professionals worstelen met spanning tussen regels en bedoeling; dat is geen zwakte maar juist de kern van professioneel vakmanschap. Professionals werken niet alleen volgens regels en protocollen, maar maken voortdurend morele afwegingen in concrete situaties. Volgens Harry Kunneman vraagt dit om reflectie op onderliggende waarden, machtsverhoudingen en context, en om het verbinden van vakmanschap met moreel oordeelsvermogen en dialoog, juist wanneer regels tekortschieten of botsen met wat passend is.⁵
- Dit vraagt ook een beweging **van beheersing naar lerend sturen**: leidinggevend en beleid moeten teams niet primair beoordelen op het uitblijven van incidenten, maar op de kwaliteit van hun professionele afwegingen, de transparantie van besluitvorming en wat zij leren van interventies. Een eenzijdige focus op incidentvrij werken stimuleert defensief gedrag en het vermijden van risico's. Lerend sturen vraagt daarentegen om ruimte voor reflectie, het expliciet maken van dilemma's en het gezamenlijk analyseren van wat werkt en wat niet. Zo wordt verantwoording niet alleen een controlemechanisme, maar een motor voor professionele ontwikkeling en betere, duurzamere besluiten.
- Lees meer over het organiseren van een **lerende omgeving** tegen kindermishandeling en huiselijk geweld in de publicatie [Ruimte voor leren](#) van Movisie en Regioplan.

Maak **laagdrempelige consultatie** van ggz, verslavingszorg, Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming mogelijk, zonder dat dit automatisch leidt tot formele casusverantwoordelijkheid. Door expertise vroegtijdig in te zetten kan escalatie soms worden voorkomen.

- Geef dit vorm in een **netwerk van specialisten** (zie kader hieronder), dat altijd te raadplegen is zodra lokale teams veiligheidsissues signaleren.
- Gebruik de mogelijkheid tot de **consultatiefunctie ggz** (zie kader op de volgende pagina).

Benut **sociale netwerken en de sociale basis** actiever. Naast individuele hulp kunnen sociale structuren, zoals moedergroepen en gemeenschapsinitiatieven, een belangrijke rol spelen, zowel preventief als in herstel. In de huidige, sterk individueel gerichte hulpverlening is hier nog onvoldoende aandacht voor. Verbind daarom bewust met zelfregie- en herstelinitiatieven, ervaringsdeskundigheid, lotgenotencontact en de laagdrempelige steunpunten die in het kader van het Integraal Zorgakkoord worden opgezet. Zorg voor contact tussen dergelijke organisaties en formele zorgpartners en financier hun inzet structureel als sociale basisvoorziening.

Netwerk van specialisten

Met een netwerk van specialisten wordt in het Toekomstscenario een groep professionals bedoeld met specifieke expertise over kinderen, volwassenen en verschillende vormen van geweld en problematiek (zoals psychische problemen, verslaving, of complexe gezinssituaties). Deze netwerken staan dicht bij de professionals uit lokale teams en kunnen hen snel advies en ondersteuning bieden bij complexe casussen.

⁵ Kunneman, H. (2005). *Voorbij het dikke-ik: Bouwstenen voor een kritisch humanisme*. Amsterdam: SWP.

Consultatiefunctie ggz voor het sociaal domein

De consultatiefunctie van de ggz voor het sociaal domein is een nieuw instrument uit het Integraal Zorgakkoord om de samenwerking tussen het sociaal domein en de geestelijke gezondheidszorg (ggz) te versterken. Vanaf 1 januari 2024 is het mogelijk om deze domeinoverstijgende consultatie **binnen de Zorgverzekeringswet (Zvw)** te bekostigen, zodat professionals in het sociaal domein laagdrempelig advies en expertise van ggz-professionals kunnen inwinnen.

Doelen van de consultatie

- **Complexe casuïstiek beter te begrijpen** en problematiek tijdig te duiden.
- **Zwaardere zorg te voorkomen** door sneller zicht te krijgen op wat passend is voor een cliënt.
- Hulpverleners in het sociaal domein **meer handelingsperspectief te geven** bij vragen over diagnostiek, begeleiding, terugvalpreventie of omgang met psychische problematiek.

De consultatiefunctie kan ingezet worden voor het **inwinnen van ggz-expertise**, wanneer de cliënt **18 jaar of ouder is, niet (meer) in behandeling is** bij de curatieve ggz en de vraag **te herleiden is naar een individu**.

Bij anonieme consultatie kan een professional advies inwinnen **zonder persoonsgegevens** te delen, als daarvoor geen toestemming is gegeven.

Wat valt er niet onder de consultatiefunctie?

- Consultatie voor personen **jonger dan 18 jaar** valt onder de Jeugdwet en vereist eigen afspraken.
- **Bemoeizorg**, bedoeld om personen zonder hulpvraag naar zorg toe te leiden, valt niet onder deze consultatiefunctie en wordt gefinancierd vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).
- **Algemene deskundigheidsbevordering of scholing** valt ook buiten de consultatiefunctie.

Hoe wordt de consultatiefunctie georganiseerd?

Regionaal sluiten ggz-aanbieders contracten met zorgverzekeraars om de consultatiefunctie vorm te geven. De invulling kan verschillen per regio, bijvoorbeeld via telefonisch spreekuur, deelname aan wijktafels of multidisciplinair overleg (MDO). Gemeenten en zorgverzekeraars stemmen de regionale inrichting af om aan te sluiten op de praktijkbehoefte.

Bron: [Consultatiefunctie ggz voor het sociaal domein](#)

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

In algemene zin moet de landelijke overheid integraal werken voorleven door zelf **domeinoverstijgend samen te werken**. Hoewel interdepartementaal wordt samengewerkt, blijkt nog regelmatig dat bijvoorbeeld wetgeving en financiering verkokerd worden ingericht.

- In het kader van de bevindingen uit dit actieonderzoek geldt dit vooral voor de integrale benadering van **bestaanszekerheid en kind- en gezinsbescherming**. Hoewel het Toekomstscenario een gezamenlijk traject is van de ministeries van Justitie & Veiligheid (J&V) en Volksgezondheid, Welzijn & Sport (VWS), zijn veiligheid en bestaanszekerheid momenteel nog in verschillende wettelijke kaders en financieringsstromen ondergebracht.

Richt **monitoring en onderzoek op outcome** (effecten) en niet op ingezette hulp (output) of incidenten (risicobeheersing). Hoeveel uithuisplaatsingen zijn er voorkomen door inzet op bestaanszekerheid? Hoeveel onveilige situaties zijn veilig(er) geworden en welke interventies waren hierbij behulpzaam? Hoe gemakkelijk kan zorg worden op- en afgeschaald waar nodig?

- Heb hierbij ook aandacht voor **onbedoelde neveneffecten**: voor hoeveel gezinnen is de situatie op papier verbeterd (bijv. herstelde veiligheid door een uithuisplaatsing), maar in de praktijk verder ontregeld (bijv. omdat de uithuisplaatsing tot meer instabiliteit leidt)?
- Luister naar de **verhalen van gezinnen** zelf; zij kunnen over het algemeen uitstekend zelf vertellen welke hulpverleners echt hebben geholpen om de gezinssituatie weer veilig en stabiel te krijgen.

Neem **belemmeringen rondom de consultatiefunctie** weg. De tarieven voor consultatie van de ggz liggen lager dan de normale ggz-tarieven (financiering) en medewerkers voelen een grote verantwoordelijkheid terwijl ze niet actief betrokken zijn bij een gezin (accountability, zie ook de opmerkingen over tuchtrecht bij het derde doorbraakprincipe).

Doorbraakprincipe 3: Samen Waarde Toevoegen in netwerksamenwerking

Wanneer veiligheid in het geding is, verschuift de aandacht al snel naar wie verantwoordelijk is. De centrale vraag zou echter moeten zijn wat een gezin nodig heeft en wie daar daadwerkelijk aan kan bijdragen. Dat sluit aan bij het gedachtegoed van netwerksamenwerking, waarin toegevoegde waarde centraal staat.

Samenvatting

Bij complexe casuïstiek zijn altijd meerdere professionals en organisaties betrokken; sommigen vanuit hun expertise, anderen vanwege een wettelijke taak. Op *microniveau*, in de praktijk, zien we dat dit al snel leidt tot een wirwar aan professionals met meningen, taken, mogelijkheden en werkprotocollen. Hoe houd je dat werkbaar? Daarvoor is het belangrijk om continu de vraag te stellen wat eenieders toegevoegde waarde is in het multidisciplinaire team en echt te sturen op één gezamenlijk plan en één regisseur.

Dit vraagt op *mesoniveau* om leiderschap dat actief stuurt op domeinoverstijgende samenwerking vanuit toegevoegde waarde voor het gezin. Argumenten als 'dat is niet mijn taak' of juist 'ik moet hier wettelijk bij zijn' mogen niet leidend zijn bij de vraag wie aanschuift in MDO's of multidisciplinaire casusteams. De kernvraag is: wie draagt hier daadwerkelijk bij aan veiligheid en stabiliteit? Dat vraagt van teamleiders en managers dat zij hier tijd en capaciteit voor vrijspelen, professionals rugdekking geven bij maatwerk, escaleren wanneer casuïstiek vastloopt en systeembelemmeringen actief agenderen en aanpakken. Alleen zo wordt domeinoverstijgende netwerksamenwerking een structurele werkwijze.

Ook op *macroniveau* liggen structurele belemmeringen die domeinoverstijgend werken ondermijnen. Denk aan een tuchtrecht dat primair individueel toetst in plaats van gezamenlijke besluitvorming ondersteunt, aan de schotten tussen familie- en strafrechtketen die integrale veiligheid bemoeilijken, en aan het estafette-model waarin organisaties elkaar opvolgen in plaats van gelijktijdig verantwoordelijkheid te dragen. Zolang het stelsel is ingericht op afbakening, overdracht en individuele aansprakelijkheid, blijft samenwerking kwetsbaar en tijdelijk. Hier ligt een expliciete verantwoordelijkheid voor het Rijk: niet alleen samenwerking vragen van professionals, maar het juridisch en bestuurlijk kader zo herinrichten dat gezamenlijke verantwoordelijkheid, gelijktijdig handelen en gedeelde regie daadwerkelijk mogelijk worden.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

De kern van dit doorbraakprincipe is dat niet de vraag *wie formeel verantwoordelijk is* leidend moet zijn, maar **wie daadwerkelijk waarde toevoegt** aan de veiligheid en stabiliteit van het gezin.

- Formele verantwoordelijkheid blijft belegd waar die hoort, maar in het directe contact met het gezin moeten juist die mensen centraal staan die **verschil kunnen maken**. Het netwerk rond het gezin wordt samengesteld op basis van betekenis en effect, niet op basis van positie of bevoegdheid. Dit laat onverlet dat partijen met een wettelijke taak, zoals Veilig Thuis bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling, hun casusverantwoordelijkheid, toetsende rol en wettelijke bevoegdheden behouden. Die verantwoordelijkheid kan op de achtergrond worden geborgd, terwijl andere professionals het contact met het gezin onderhouden.
- Dit helpt ook om het **aantal betrokken professionals** overzichtelijk en effectief te houden. In sommige proeftuinen sloten meer dan twintig professionals aan bij een MDO, terwijl niet iedereen op dat moment daadwerkelijk nodig was. Sta daarom bij elk overleg expliciet stil bij de bedoeling: wat willen we samen bereiken en wie hebben we daarvoor écht nodig?
- **Niets over ons zonder ons**. Ga waar mogelijk mét (individuele leden van) het gezin aan tafel, niet óver hen. Lukt dit niet, werk dan expliciet met een 'lege stoel' als toetssteen: wat zou het gezin hier zelf van vinden, wat betekent dit besluit voor hen? Zo voorkom je systeemgesprekken over procedures en houd je het overleg scherp, concreet en verbonden met wat werkelijk nodig is.

Op papier werkt elke gemeente volgens het principe **één gezin, één plan, één regisseur**. In de praktijk ontbreekt echter vaak een concreet, gezamenlijk gedragen plan en een regisseur met daadwerkelijk mandaat die tijdig overleggen met de juiste personen kan organiseren.

- In sommige casussen binnen ons project duurde het maanden voordat een MDO plaatsvond of gebeurde er pas iets na escalatie. Zorg er daarom voor dat in complexe casuïstiek altijd een **expliciet en gezamenlijk opgesteld plan** wordt gemaakt, met heldere afspraken over doelen, taken en verantwoordelijkheden, inclusief wat het gezin zelf oppakt.
- Ook **één duidelijke contactpersoon/aanspreekpunt** is essentieel om de regie te bewaren over het plan. Dit moet een persoon zijn met mandaat, toegang tot bureaucratievrij geld en het overzicht over de inzet van alle betrokken professionals. De wens om een professional uit het lokaal team in de toekomst te positioneren als degene die 'erbij blijft' sluit aan bij deze aanbeveling.

De regisseur heeft de expliciete taak om **handelingsverlegenheid te doorbreken** en het contact met het gezin actief te bewaken. In vastgelopen casuïstiek zagen we dat gezinnen uit beeld verdwijnen: professionals zijn vooral bezig met overleggen en mailwisselingen, terwijl de gezamenlijke ondersteuning stagneert.

- Het is aan de regisseur om **dit patroon te herkennen en te doorbreken**: helderheid scheppen, knelpunten expliciteren, besluiten organiseren en ervoor zorgen dat het gezin zichtbaar en betrokken blijft. De regisseur bewaakt dat procedures nooit belangrijker worden dan de relatie en dat samenwerking niet losraakt van de bedoeling.
- Hoewel de regisseur dit patroon kan herkennen, is het voor diegene niet altijd mogelijk om de belemmeringen daarin op te lossen. Dit vraagt ook op mesoniveau sturing en ondersteuning. Het kan echter wel van de professional worden verwacht om zich (in lijn met het Handelingskader) **activistisch op te stellen en knelpunten te agenderen**.

Van doorverwijzen naar **samen optrekken**: spreek expliciet af dat een gezin nooit van het kastje naar de muur wordt gestuurd. Ondersteuning blijft een gezamenlijke verantwoordelijkheid, ook wanneer taken verschuiven.

- Maak bij elke overdracht **concrete afspraken**: wie blijft aanspreekpunt voor het gezin, wie bewaakt de voortgang en hoe blijft het contact gewaarborgd? Hoe zorg je waar nodig voor een warme overdracht? Zo voorkom je dat gezinnen tussen wal en schip van betrokken organisaties vallen.
- Wanneer ondersteuning nodig is van een andere organisatie, stuur het gezin hier dan niet zelf heen, maar zorg dat er altijd **een professional mee gaat** om de integraliteit te waarborgen.
- **Schaal op** naar de teamleider of management wanneer een organisatie die wel waarde kan toevoegen niet deel wil nemen aan een multidisciplinair team, of vice versa wanneer een organisatie die geen waarde toevoegt voor het gezin te veel op de voorgrond blijft treden.

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

Sturen op domeinoverstijgend samenwerken vraagt om **sturen op toegevoegde waarde**. Teamleiders en managers bij gemeenten en zorgorganisaties moeten minder focussen op verantwoordelijkheden en meer op de bijdrage die een professional daadwerkelijk levert aan veiligheid en stabiliteit.

- Dat betekent **professionals niet terugfluiten** wanneer zij buiten gebaande paden handelen, maar met hen onderzoeken waarom dat nodig was en wat dit zegt over het systeem.
- Bij **vroegsignalering** zien we vaak dat signalen wel vroeg worden opgepikt, maar dat de opvolging van dit signaal vaak vastloopt in regels en procedures van 'wat niet kan'. Maak daarom expliciet wie eigenaar is van de vervolgstap en hoe terugkoppeling plaatsvindt, zodat vroegsignalering ook leidt tot tijdige en passende actie.
- Stel in een netwerksamenwerking **gezamenlijke doelen op outcome** vast, zoals het aantal voorkomen uithuisplaatsingen of maatregelen en de ervaren ondersteuning door gezinnen. In het **Kompas** staat meer informatie over hoe je dat kunt doen.
- Begin gewoon. In één van de regio's van dit actieonderzoek hebben we gezien dat het simpelweg **in gezamenlijkheid oppakken van een aantal casussen** tussen gemeente en ggz, met daarbij de afspraak aan de voorkant gezamenlijk de verantwoordelijkheid te pakken, heeft geleid tot een veel betere samenwerking tussen beide partijen.

In dit actieonderzoek constateerden we veel problemen in de **samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming**. In de casuïstiek werden zij vaak ingeschakeld als het al 'één voor twaalf' is. Het repertoire van het vrijwillig kader was dan uitgeput. Dan is er geen andere optie meer dan te escaleren met een onderzoek. Het is echter de vraag of altijd alles gedaan is wat redelijkerwijs mogelijk is in het vrijwillige kader. Ook zien we in verschillende casussen dat dat onderzoek uiteindelijk niet oplevert wat er in eerste instantie van gehoopt werd:

- Omdat het erg lang duurt vanwege de lange **wachlijsten** bij de Raad;
- Omdat de **communicatie** tussen het lokaal team en de Raad moeizaam verloopt, waardoor er een ander advies uitkomt dan wenselijk is wat betreft het Lokaal Team;
- Omdat de focus van de Raad ligt op de veiligheid van kinderen, wat niet strookt met de **brede blik** waarin ook ruimte is voor bestaanszekerheid en ontwikkeling;
- Omdat de communicatie over de uitslag/het vervolg extra onrust scheidt, **meer nazorg** vanuit de Raad is dan nodig;
- Omdat er uiteindelijk **geen voogd** wordt ingezet vanwege capaciteitstekorten.

Het aanvragen van een Raadsonderzoek lijkt soms een **noodoplossing**; er is behoefte aan een besluitbevoegde autoriteit in de voortdurende machteloosheid met meer zeggenschap en dwang. Maar in de praktijk komt de casus stil te liggen qua hulp en de eventuele onveiligheid duurt voort.

- Een alternatief is het inzetten van een '**verzoek tot bespreking**'. Dat is een afstemmings- en reflectiemoment om de situatie vroegtijdig te bespreken, veiligheidsrisico's te beperken en te bepalen of onderzoek of een maatregel nodig is.

Domeinoverstijgend samenwerken vraagt om **tijd en capaciteit**, het is de taak van management en beleid om die expliciet te organiseren. In dit onderzoek zien we dat hoge werkdruk en personeelstekorten ertoe leiden dat samenwerking vaak pas wordt geïntensiveerd wanneer een situatie escaleert. Terwijl juist vroegtijdige afstemming veel kan voorkomen.

- Een **korte consultatie** vooraf, bijvoorbeeld een adviesgesprek met Veilig Thuis of een preventief MDO, kan escalatie helpen voorkomen en richting geven aan passend handelen. Dit gebeurt vaak echter niet omdat het idee leeft dat dit vooral extra tijd kost. Terwijl de huidige praktijk, met veel mailverkeer, herhaalde afstemming en onduidelijkheid over rollen, minstens zo tijdrovend is.

Organiseer en faciliteer opschaling wanneer samenwerking vastloopt. Wanneer professionals er niet in slagen om bijvoorbeeld alle relevante partijen aan tafel te krijgen voor een MDO, is het passend dat zij opschalen naar hun leidinggevende.

- Goed leiderschap betekent dan: **actief knelpunten helpen doorbreken en samenwerking mogelijk maken**. Leidinggevendens beschikken over formele macht, mandaat en zeggenschap die professionals in de uitvoering niet altijd hebben. Zet die positie bewust in om partijen te verbinden, besluiten te versnellen en impasses te doorbreken.
- Zorg daarnaast voor voldoende **organisatorische en secretariële ondersteuning**. Zo wordt opschaling een structureel onderdeel van het werkproces en geen laatste redmiddel.
- Spreek expliciet **escalatie- en mandaatroutes** af: wie kan welke uitzondering autoriseren, wie schaaft naar wie op en wat verwachten we van elkaar wanneer we opschalen?

Beschouw de knelpunten waar professionals in de praktijk tegenaan lopen als **stroomknelpunten die je beleidsmatig/bestuurlijk moet aanpakken**. Zaken als privacy-interpretaties, het postcodebeginsel, uurtarieven, cliëntgebonden bekostiging, contra-indicaties, woningtekorten en wachtlijsten zijn systeemissues waar professionals niks aan kunnen veranderen, maar die hen wel belemmeren in hun handelen. Zorg dat deze op mesoniveau besproken en aangepakt worden.

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

Een belangrijke belemmering voor domeinoverstijgend samenwerken en het overstijgen van de eigen taakgrenzen is de huidige **inrichting van het tuchtrecht**.

- Professionals met een BIG- of SKJ-registratie dragen een **individuele verantwoordelijkheid** in casuïstiek, een verantwoordelijkheid die zij ook voelen in situaties waarin handelingsruimte of vervolgstappen niet eenduidig zijn. De vraag die dan speelt is: als ik buiten de gebruikelijke kaders handel in het belang van het gezin en er gaat iets mis, ben ik daar dan individueel tuchtrechtelijk op aanspreekbaar? Deze spanning wordt bijvoorbeeld zichtbaar bij het inschakelen van informele (vrijwillige) zorg of bij het meedenken in een consultatieve rol (zie kader op pagina 26).

- Onderzoek landelijk de mogelijkheden tot **herziening van het individuele karakter van het tuchtrecht** in gevallen waarin professionals gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen en in gevallen waarin uitzonderingen nadrukkelijk in samenspraak met de eigen en andere organisaties is besproken.

In lijn met de constatering op mesoniveau dat de stap richting een Raadsonderzoek niet altijd het gewenste resultaat oplevert, is de vraag op macroniveau hoe het **estafette-model** te doorbreken. Grofweg doen VT en de Raad nu opeenvolgend onderzoek en een eventueel benodigde voogd begint vervolgens opnieuw aan een kennismakings- en onderzoeksfase. De op hand zijnde **stelselwijziging** naar Regionale Veiligheidsteams kan hieraan bijdragen, maar in algemene zin is meer sturing nodig op integraal, domeinoverstijgend samenwerken voorbij wettelijke kaders of taakstellingen.

Werk aan **harmonisatie van zorg en rechtspraak**.

- Ten eerste op het snijvlak van **zorg en familie- en strafrecht**, waar systemen elkaar regelmatig doorkruisen. Bijvoorbeeld als het net is gelukt om een plek in beschermd wonen te vinden voor iemand en deze persoon vervolgens onverwacht een straf moest uitzitten. Dat onderbreekt niet alleen een zorgvuldig opgebouwd traject, maar ook de positieve ontwikkeling die in gang is gezet. Naast het risico dat de BW-plek weer vervalt, heeft zo'n onderbreking vaak ook negatieve gevolgen voor motivatie, stabiliteit en vertrouwen in de hulpverlening.
- Daarnaast ook in de **praktijkkennis van (kinder)rechters**. In meerdere casussen in dit project is een uitspraak gedaan door een kinderrechter die, vanwege wachtlijsten en personeelstekorten, onmogelijk opgevolgd kan worden. Wat betekent het als een rechter eisen oplegt die niet realiseerbaar zijn of zelfs averechts werken? Hiervoor is meer kennis bij de kinderrechter nodig van de dagelijkse praktijk van schaarste en meer afstemming tussen rechterlijke macht en hulpverlening.

Zorg dat **(verslavings)zorg daadwerkelijk toegankelijk is**. Wanneer behandeling essentieel is voor veiligheid en herstel, moet het stelsel die toegang actief mogelijk maken in plaats van blokkeren.

- Maar bij inwoners met een dubbele diagnose van psychische problematiek en verslaving, ontstaat in de praktijk geregeld een zogenaamde **Catch-22**. De ggz stelt vaak abstinentie als voorwaarde voor behandeling, terwijl de verslavingszorg psychische stabiliteit vereist voordat gestart kan worden. Hierdoor wordt toegang tot zorg wederzijds voorwaardelijk gemaakt en ontstaat stagnatie.
- Het toegankelijk maken van zorg en het doorbreken van deze Catch-22 vraagt om een **structurele benadering** waarin verslavingszorg en psychiatrie gelijktijdig en in samenhang worden ingezet.
- Wanneer geïntegreerde behandeling wel beschikbaar is, doen zich regelmatig **financiële belemmeringen** voor, zoals eigen bijdragen of aanvullende kosten bij niet-gecontracteerde zorg. Juist inwoners met schulden, beperkte bestaanszekerheid of een uitkering kunnen deze lasten niet dragen. Daarmee ontstaat een tweede impasse: noodzakelijke zorg is formeel beschikbaar, maar feitelijk ontoegankelijk. In situaties waarin veiligheid van kinderen of partners in het geding is, ondermijnt dit ook de publieke opdracht om huiselijk geweld te voorkomen en te stoppen.
- De financiële barrières die noodzakelijke zorg feitelijk ontoegankelijk maken moeten worden weggenomen, bijvoorbeeld door **eigen bijdragen inkomensafhankelijk** te maken, via bijzondere bijstand te compenseren of met een doorbraakbudget maatwerk mogelijk te maken.
- Daarnaast vraagt het om **nauwere samenwerking tussen gemeenten en zorgverzekeraars**, zodat zorg, schuldenaanpak, huisvesting en inkomensstabilisatie in samenhang worden opgepakt. De landelijke overheid kan dit faciliteren en stimuleren. Door regionale verschillen en knelpunten systematisch in beeld te brengen en gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen voor vastgelopen situaties, kan worden voorkomen dat mensen vast blijven zitten in systeemvoorwaarden.

Consultatie, netwerksamenwerking en tuchtrecht

In de praktijk worden ggz-professionals en andere specialisten regelmatig gevraagd om mee te denken over casuïstiek waarin zij zelf geen behandelrelatie hebben. In het actieonderzoek bleek dat zorgen over mogelijke tuchtrechtelijke consequenties deze consultatiefunctie en netwerksamenwerking soms belemmeren, terwijl de verantwoordelijkheid voor het handelen in beginsel ligt bij de professional of organisatie die de casus voert.

Beroepsmatig handelen

De geconsulteerde professional is verantwoordelijk voor de zorgvuldigheid en professionaliteit van het eigen advies. En het ontbreken van een behandelrelatie beperkt doorgaans de inhoudelijke behandelverantwoordelijkheid, maar sluit tuchtrechtelijke toetsing niet categorisch uit. Ook bij consultatie kan sprake zijn van beroepsmatig handelen. Wanneer een professional zich inhoudelijk uitspreekt of richtinggevend adviseert, moet dit voldoen aan de geldende professionele normen. Als een advies aantoonbaar onzorgvuldig, misleidend of buiten de eigen deskundigheid is en daardoor schade veroorzaakt, kan dit tuchtrechtelijk echter wél relevant worden.

Zorgvuldig consulteren vraagt daarom om:

- **Heldere rolafbakening** Maak expliciet of het gaat om meedenken, adviseren of meebeslissen. Leg vast wie eindverantwoordelijk is.
- **Adviseren binnen eigen deskundigheid** Beperk het advies tot het eigen vakgebied en maak onzekerheden of aannames expliciet.
- **Transparantie over positie en grenzen** Wees duidelijk over wat je wel en niet kunt beoordelen zonder eigen onderzoek of behandelrelatie.
- **Privacybewust handelen** Zonder toestemming geen herleidbare persoonsgegevens delen. Met toestemming zorgen voor transparante en doelgerichte informatie-uitwisseling en vastleggen wat is gedeeld en waarom.
- **Documentatie van het consult** Leg vast wat de aard van het consult en de reikwijdte van het advies is.

Zorgvuldige terughoudendheid

Zorgvuldige terughoudendheid kan eveneens professioneel handelen zijn. Een professional zonder behandelrelatie heeft geen automatische plicht om inhoudelijk advies te geven. Wel blijft van belang dat de afweging om wel of niet te adviseren zorgvuldig, transparant en binnen de professionele standaard plaatsvindt.

Samenwerking en tuchtrecht

Het tuchtrecht staat samenwerking niet in de weg, maar vraagt om bewust en professioneel handelen binnen ieders rol. In netwerkzorg vervagen grenzen tussen domeinen, terwijl het tuchtrecht individueel handelen toetst. Dat vraagt om expliciete afspraken over verantwoordelijkheden en om gezamenlijke reflectie op hoe consultatie wordt georganiseerd. Zo kan consultatie laagdrempelig blijven zonder dat dit automatisch leidt tot formele casusverantwoordelijkheid.

6. REFLECTIEVE DOORBRAAKVRAGEN

Om mensen die op micro-, meso- en macroniveau werken aan kind- en gezinsbescherming te helpen met het in de praktijk brengen van de doorbraakprincipes, staan hieronder staan gerichte reflectievragen per doorbraakprincipe. Ze zijn geschikt voor training, intervisie, beleidsreflectie en gezamenlijke leerbijeenkomsten.

Doorbraakprincipe 1: Radicaal Aansluiten bij het perspectief van het gezin

Gezinnen zijn expert van hun eigen leven en kunnen vaak prima zelf aangeven wat zij nodig hebben om stappen te zetten – ook als er onveiligheid speelt. Niet het gezin past zich aan het aanbod aan, maar het aanbod aan het gezin.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

- In hoeverre heb ik het perspectief van het gezin en de individuele leden (incl. kinderen) daadwerkelijk leidend gemaakt in mijn afwegingen?
- In hoeverre heb ik actief ingezet op stressreductie en rust gecreëerd?
- In hoeverre heb ik onveiligheid open en zorgvuldig bespreekbaar gemaakt én ernaar gehandeld, terwijl ik tegelijkertijd het vertrouwen met het gezin heb behouden?
- In hoeverre heb ik regie en autonomie bij het gezin als geheel en de individuele leden versterkt en hen een actieve rol in besluitvorming gegeven?
- In hoeverre ben ik present gebleven, ook als ik niet direct wist wat te doen in de casus?

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

- In hoeverre heb ik professionals de ruimte geboden om het perspectief van het gezin en de individuele leden leidend te laten zijn?
- Waar hebben onze interne regels of werkwijzen dit juist bemoeilijkt?
- In hoeverre geef ik rugdekking wanneer professionals afwijken van standaardroutes?
- In hoeverre heb ik domeinoverstijgend samenwerken gefaciliteerd met domeinoverstijgende budgetten, wetgeving en systemen?
- In hoeverre heb ik professionals in staat gesteld om maatwerk te leveren, bijvoorbeeld door middel van spoedmodules voor maatwerk en bemiddeling bij schaarste?
- In hoeverre heb ik ervaringsdeskundigheid laten raadplegen in onze casuïstiek?

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

- In hoeverre stel ik bij het ontwikkelen van beleid en het nemen van beslissingen het perspectief van gezinnen consequent centraal als leidend uitgangspunt?
- In hoeverre heb ik gestuurd op daadwerkelijke impact voor gezinnen (wat is er concreet veranderd in hun leven en hoe ervaren zij dat zelf) en in hoeverre heb ik toezicht en inspectie binnen mijn werkveld hierop laten aansluiten?
- In hoeverre heb ik discretionaire ruimte, hardheidsclausules en uitzonderingsgronden opgenomen in wet- en regelgeving en heb ik gestuurd op het gebruik hiervan?
- In hoeverre heb ik gestuurd op domeinoverstijgende financiering, zowel regionaal als landelijk?
- In hoeverre heb ik ervaringsdeskundigheid structureel verankerd in inspraak (governance)?
- In hoeverre heb ik mijn eigen handelingsruimte benut om dit te organiseren of te agenderen, in plaats van me neer te leggen bij het idee dat "het stelsel nu eenmaal zo werkt"

Doorbraakprincipe 2: Breed Kijken – veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling

Besluiten over de meest passende interventies vragen om een brede blik en een voortdurende afweging tussen veiligheid, bestaanszekerheid en de ontwikkeling van gezinsleden, op korte én lange termijn.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

- In hoeverre heb ik mijn ondersteuning afgestemd op de gezinssystematiek als geheel in plaats van alleen op mijn eigen expertisegebied (bijv. jeugd)?
- Wanneer en waarom heb ik bewust buiten mijn eigen taakomschrijving gehandeld, en welke factoren maakten dat mogelijk?
- In hoeverre heb ik directe veiligheid steeds in samenhang gezien met bestaanszekerheid en ontwikkeling, zowel op de korte als de lange termijn?
- In hoeverre heb ik aandacht besteed aan wat goed gaat en dat geprobeerd te versterken?
- Welke risico's heb ik bewust gewogen tegen mogelijke schade van ingrijpen of niets doen?
- In hoeverre heb ik gewerkt aan een gedeelde verklarende analyse met het gezin?
- In hoeverre is mijn uiteindelijke handelen proportioneel en rechtvaardig?

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

- In hoeverre heb ik professionals voldoende tijd en capaciteit gegeven om hun werk zorgvuldig te kunnen doen en preventief te kunnen werken?
- In hoeverre heb ik bijgedragen aan structurele, gezamenlijke reflectie op meervoudige afwegingen in complexe casuïstiek?
- In hoeverre hebben wij een lerende omgeving ingericht met een focus op professionele afwegingen en wat er geleerd wordt van interventies, in plaats van een focus op risicomijding?
- In hoeverre heb ik ervoor gezorgd dat professionals vroegtijdige consultatie konden inschakelen van andere organisaties/professionals?
- In hoeverre heb ik actief gestuurd op het versterken en benutten van de sociale basis en het netwerk rondom het gezin?

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

- In hoeverre heb ik zicht op én ben ik mij bewust van de onbedoelde effecten die beleid kan hebben voor de uitvoering en voor gezinnen?
- In hoeverre heb ik landelijk gestuurd op het wegnemen van belemmeringen rondom vroegtijdige consultatie, specifiek rondom de ggz, maar ook op andere terreinen?
- In hoeverre heb ik vanuit mijn functie domeinoverstijgend samenwerken voorgeleefd, bijvoorbeeld op het gebied van wetgeving en financiering?
- In hoeverre heb ik monitoring en onderzoek ingericht op outcome (effecten) en niet op ingezette hulp (output) of incidenten (risicobeheersing)?
- In hoeverre stuur ik op het hanteren van een integraal afwegingskader binnen het programma Toekomstscenario, waarin veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling in samenhang worden meegenomen?
- In hoeverre heb ik mijn eigen handelingsruimte om bovenstaande te organiseren of agenderen volledig gebruikt, in plaats van me neer te leggen bij 'zo zit het stelsel nu eenmaal in elkaar'?

Doorbraakprincipe 3: Samen Waarde Toevoegen in netwerksamenwerking

Wanneer veiligheid in het geding is, verschuift de aandacht al snel naar wie verantwoordelijk is. De centrale vraag zou echter moeten zijn wat een gezin nodig heeft en wie daar daadwerkelijk aan kan bijdragen. Dat sluit aan bij het gedachtengoed van netwerksamenwerking, waarin toegevoegde waarde centraal staat.

Microniveau: Professionals (uitvoering)

- Wie voegde in deze casus daadwerkelijk waarde toe voor het gezin en wie niet? Wat zou het gezin hier zelf op antwoorden?
- In hoeverre heb ik het aantal betrokken professionals behapbaar gehouden en afgestemd op wat nodig was?
- Lag er een afgestemd plan, op papier, met verantwoordelijkheden en acties per persoon?
- Was er één regisseur met mandaat, toegang tot bureaucratievrij geld en het overzicht over de inzet van alle betrokken professionals?
- Wanneer voelde ik mij handelingsverlegen en hoe heb ik dat opgelost?
- In hoeverre heb ik samen verantwoordelijkheid gedragen, in plaats van door te verwijzen?
- Welke spanningen heb ik ervaren tussen samenwerking met professionals uit andere domeinen en mijn organisatie- of beroepsgebonden verantwoordelijkheden, en hoe ben ik daarmee omgegaan?

Mesoniveau: Leidinggevenden, management, beleid en bestuur (lokaal en regionaal)

- In hoeverre heb ik professionals ondersteund om netwerkgericht te werken in plaats van ketengericht?
- In hoeverre zijn onze samenwerkingsafspraken primair gericht op het realiseren van toegevoegde waarde voor gezinnen, in plaats van op het afbakenen van verantwoordelijkheden?
- In hoeverre is de samenwerking met relevante organisaties zo ingericht dat deze daadwerkelijk bijdraagt aan het realiseren van veiligheid, bestaanszekerheid en ontwikkeling binnen het gezin?

- In hoeverre heb ik professionals voldoende tijd en capaciteit gegeven om te participeren in een netwerk dat waarde toevoegt voor een gezin?
- Hoe veilig voelt het voor professionals om bij ons aan te kloppen met complexe kwesties? En in hoeverre heb ik de professional in de praktijk daadwerkelijk ondersteund wanneer deze bij me aanklopte?
- In hoeverre heb ik systeemknelpunten beleidsmatig/bestuurlijk geagendeerd en aangepakt?
- In hoeverre is de governance rondom samenwerken met andere organisaties en domeinen in ons werkgebied goed geregeld?

Macroniveau: Landelijke overheid en organisaties

- In hoeverre heb ik in beleid en wetgeving gestuurd op netwerksamenwerking, in plaats van opeenvolgende verantwoordelijkheden in de keten (estafette-model)?
- In hoeverre heb ik erover nagedacht wat mijn beleid en wetgeving in de praktijk betekent voor professionals van verschillende organisaties die domeinoverstijgend moeten samenwerken?
- In hoeverre heb ik rekening gehouden met de individuele aansprakelijkheid in het tuchtrecht, en deze eventueel geprobeerd te veranderen of aan de kaak te stellen?
- Hoe heb ik ervoor gezorgd dat hulpverlening en juridische interventies elkaar versterken in plaats van tegenwerken?
- In hoeverre heb ik in mijn werk actief het verband gelegd tussen de ggz en verslavingszorg, het sociaal domein en het veiligheidsdomein, en deze domeinen in samenhang betrokken bij beleidsontwikkeling?
- In hoeverre is door mijn beleid en wetgeving ggz- en verslavingszorg beter toegankelijk geworden?
- In hoeverre heb ik daarbij gestuurd op samenhang tussen verschillende wettelijke kaders en financieringsstromen?
- In hoeverre heb ik mijn eigen handelingsruimte maximaal benut om dit te organiseren of te agenderen, in plaats van te berusten in de gedachte dat "het stelsel nu eenmaal zo is"?

7. PRAKTIJKBESCHRIJVING **VERSNELLINGSAANPAK**

In dit hoofdstuk beschrijven we een praktijkaanpak die werkt volgens de drie doorbraakprincipes die we hierboven hebben beschreven: Team AnderS in Flevoland. Dit team is ontstaan als een experiment om uithuisplaatsingen te voorkomen of te verkorten, maar is inmiddels structureel onderdeel van het regionale zorglandschap. We spreken met Marjolein Duin, samen met Nienke van der Hoef initiatiefnemer van het Regionaal Expertteam (RET) Flevoland, over de werkwijze van Team AnderS en hoe daarin de doorbraakprincipes Radicaal Aansluiten, Breed Kijken en Samen Waarde Toevoegen concreet vorm krijgen.

Praktijk in het kort

Team AnderS maakt deel uit van het RET Flevoland (gestart in 2019) en is doorontwikkeld vanuit de Versnellingsaanpak (2022). Het team bestaat uit drie gedragskundigen, een GI-medewerker en een kernteamcoördinator. Het is geen crisisdienst en geen behandelteam. De regie blijft bij de verwijzer. Het team voegt deskundigheid toe waar lokale teams vastlopen, volgens het principe *voordoelen – samendoelen – zelf doen*. Het aantal consulten groeide van circa 30 naar ruim 300 per jaar. Onderzoek van Berenschot laat zien dat de aanpak in 85% van de gevallen bijdraagt aan het voorkomen of verkorten van uithuisplaatsingen.

Wat was de aanleiding om Team AnderS op te zetten?

"We zagen dat complexe casuïstiek vastliep tussen organisaties. Iedereen deed zijn deel, maar het geheel kwam niet verder. Uithuisplaatsing werd dan soms het onvermijdelijke gevolg. We wilden geen nieuw loket of extra bureaucratische laag, maar een netwerk dat snel kan meedenken en versterken. In 2022 hebben we de Versnellingsaanpak ontwikkeld: een beschikkingsvrij, ambulante netwerkteam dat gericht is op het voorkomen en verkorten van uithuisplaatsingen. Sinds 2024 is die werkwijze structureel binnen het RET. De kracht zit in eenvoud, nabijheid en laagdrempeligheid. We sluiten aan waar nodig, maar altijd als verlengde arm van lokale teams."

Radicaal aansluiten, hoe geef je daar vorm aan?

"Professionals schakelen ons in bij langer bestaande situaties waarin ze vastlopen. Dat kan heel laagdrempelig, via een telefoontje of een appje, zonder wachtlijst. Soms staat er simpelweg: 'Wie kan vanmiddag?' En dan kan er altijd iemand. We beginnen niet met een plan, maar met echt willen begrijpen. Hebben we het over hetzelfde probleem? Wat denken ouders zelf dat helpend is? Nieuwsgierigheid is voor ons een kerncompetentie. We gaan niet mee in het dominante verhaal van één partij, maar blijven zelf kijken. Veel gezinnen hebben al zoveel professionals gezien. Als wij binnenkomen met weer een oordeel of analyse, sluiten ze zich af. Daarom starten we relationeel en hoopvol. We normaliseren waar dat kan. Bij een uithuisplaatsing bijvoorbeeld: ouders blijven ouder. Die willen hun kind vaker zien dan kan in een pleeggezin of jeugdzorginstelling. Terwijl die behoefte heel logisch is; als je kind in het ziekenhuis ligt, ga je ook meerdere keren per dag langs. Waarom zou dat dan anders zijn als een kind al dan niet tijdelijk elders verblijft? Door anders te spreken, verandert ook het handelen. Op onze website staat een [filmpje](#) waarop je kunt zien hoe zulke hulp door een ouder wordt ervaren. En soms is het meest helpende dat ouders mogen zeggen: 'Ik kan het niet meer.' Zonder dat dat meteen als falen wordt gezien."

Breed kijken, wat betekent dit in jullie aanpak?

"Je kunt jeugd niet los zien van volwassenen of veiligheid. Veel complexe situaties hebben te maken met psychiatrie bij ouders, verslaving, LVB-problematiek of veiligheidsvraagstukken. Dan volstaat het niet om alleen naar het kind te kijken. Daarom werken we altijd in duo's: één professional voor ouders en één voor het kind. Dat doen we bewust volgens het vier-ogen-principe. Niet om controle uit te oefenen, maar om verkokering te voorkomen. Als je specialistisch bent opgeleid, kijk je al snel specialistisch. We werken volgens voordoen – samendoen – zelf doen. We voegen deskundigheid toe, maar nemen het nooit over. De verwijzer blijft in regie."

Samen waarde toevoegen, maar hoe?

"Wij doen dit door in te zetten op dat wat nodig is. We zijn bewust geen behandelteam. Want dat betekent werken volgens protocollen, formele diagnostiek en vaste trajectduren. Dat past niet bij wat wij willen doen. Wij willen kunnen doen wat nodig is en waarde toevoegen. Kort waar mogelijk, langer waar nodig. Dankzij lumpsum-financiering kunnen we beschikkingsvrij werken. Ook hebben we regelvrij budget tot onze beschikking. Geen productcodes, geen ingewikkelde indicatieprocedures. Dat geeft wendbaarheid. Tweewekelijks evalueren we met het gezin en de betrokken professionals. Daarnaast reflecteren we maandelijks in tijdlijnsessies op patronen en samenwerking. Volgens onderzoek zijn we effectief in het voorkomen of verkorten van uithuisplaatsingen. Maar wat ik minstens zo belangrijk vind, is dat we voorkomen dat trajecten eindeloos doorgaan zonder dat er iets verandert. Daarmee zijn we echt van betekenis voor de gezinnen om wie het gaat."

Teamcultuur en belemmeringen

"Het ziekteverzuim binnen het team is opvallend laag, onder de 1% sinds 2022. Dat komt doordat we bewust investeren in een veilige teamcultuur. Overleggen starten met een check-in. We besteden aandacht aan onderlinge relatie en stevigheid. Als professionals zich veilig voelen, kunnen ze ook veiligheid bieden aan gezinnen. Dat is geen bijzaak, dat is randvoorwaardelijk. Niet alles gaat vanzelf. We lopen tegen rigide systemen aan, zoals SKJ, inkoop en inspectie, die soms meer druk dan kwaliteit opleveren. Professionals voelen daardoor terughoudendheid om te handelen. Daarnaast zie je bij sommige aanbieders nog een 9-tot-5-cultuur die niet past bij de realiteit van gezinnen. Onderwijs is te weinig structureel betrokken, wachtlijsten belemmeren doorbraken en nieuwe medewerkers in lokale teams moeten het regionale landschap vaak nog leren kennen. Wat wij nodig hebben, is ruimte om professioneel te handelen zonder voortdurende systeemdruk."

De toekomst. Wat is volgens jou de belangrijkste opgave voor de komende jaren?

"De belangrijkste opgave is dat onze lessen duurzaam landen in stevige lokale teams, dáár moet het gebeuren. Het RET blijft bestaan als onafhankelijke regionale ondersteuningsstructuur, maar uiteindelijk moet het gewone werk zo worden ingericht dat een team als AnderS minder vaak nodig is. We zijn historisch jeugdgericht gestart, maar verkennen nu wat nodig is om ook voor volwassenen een passende regionale ondersteuningsstructuur te organiseren die aansluit bij de praktijk van het zorglandschap. Netwerken van specialisten rondom lokale teams moeten nabij en flexibel zijn, niet bureaucratisch. Landelijke kaders helpen, maar er moet ruimte blijven voor regionale variatie. Wat werkt in Flevoland, hoeft niet één-op-één te werken in een andere regio."

Tot slot

"Voor mij krijgt het Toekomstscenario pas echt betekenis als het zichtbaar wordt in het dagelijkse werk met gezinnen. Niet als een abstracte systeemverandering op papier, maar als concreet vakmanschap aan de keukentafel. De werkwijze van Team AnderS laat zien dat het anders kan: relationeel, wendbaar en samen met lokale teams. Als we dat weten te verankeren, komen de ambities van het Toekomstscenario echt dichterbij."

Meer weten?

Meer informatie kun je vinden op [Home - Versnellingsaanpak Jeugd Flevoland](#), bekijk [hier](#) een filmpje van hoe een gezin de hulp heeft ervaren of neem contact op via mduin@sdf.nl.

8. METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

Dit actieonderzoek is uitgevoerd in het kader van het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming en had tot doel bij te dragen aan de realisatie van veilige en gezonde thuissituaties door het doorbreken van vastgelopen casuïstiek. Het onderzoek kende een praktijkgerichte en participatieve opzet, waarin handelen en leren onlosmakelijk met elkaar waren verbonden. Het actieonderzoek is uitgevoerd in vijf regio's, op basis van casuïstiek waarin sprake was van volwassenproblematiek, zoals psychische problematiek of verslaving, met impact op de veiligheid en het welzijn van het gezin of huishouden.

Aanvankelijke onderzoeksopzet

De oorspronkelijke opzet van het actieonderzoek bestond uit een cyclisch proces van analyseren, handelen, reflecteren en leren. Per regio zou worden gestart met intakegesprekken om de regionale context en vraagstukken te verkennen, gevolgd door de vorming van een kerngroep met vertegenwoordigers van beleid, uitvoering en ervaringsdeskundigen. Regio's zouden vervolgens vijf passende casussen aanleveren. Voor deze casussen zouden, samen met professionals en gezinnen, doorbraakplannen worden opgesteld en gerealiseerd. Het leren van de praktijk zou plaatsvinden via gezamenlijke leersessies (analyse- en ontwikkelsessies) en landelijke uitwisselingsbijeenkomsten. Op basis van de opgedane ervaringen zouden knelpunten worden geanalyseerd en vertaald naar overdraagbare lessen en adviezen voor beleids- en stelselontwikkeling.

Daadwerkelijk verloop van het actieonderzoek

Hoewel het actieonderzoek voortvarend startte, bleek de uitvoering in de praktijk weerbarstiger dan voorzien. Het aanleveren van casuïstiek verliep traag en moeizaam. Van de aangeleverde casuïstiek was een deel niet passend bij dit actieonderzoek en ook kregen we een aantal keer geen contact (meer) met de betrokken professional of het gezin zelf. Uiteindelijk zijn in totaal 21 casussen opgepakt binnen het actieonderzoek. Het beoogde aantal van vijf casussen per regio werd daarmee niet overal gehaald. Daarnaast hebben er minder regionale reflectiesessies plaatsgevonden, al is er wel op andere manieren gereflecteerd op de bevindingen uit de casuïstiek.

Een belangrijke methodologische bevinding is dat casussen vooral werden aangeleverd door partijen die primair vanuit een veiligheids- of jeugdperspectief werken. Organisaties vanuit ggz en verslavingszorg, die wel een centrale rol spelen in de volwassenproblematiek, leverden geen casussen aan. Ook betroffen de aangeleverde casussen niet het gehele spectrum van veiligheids casuïstiek. Van de [vijf gezinsprofielen van geweldssituaties](#) kregen we vooral casussen aangemeld die passen in de profielen Gezin in de stress, Langdurige zorg en Complexe echtscheiding. We troffen geen problematiek waar (voor zover we weten) seksueel geweld speelde en ook geen problematiek waar sprake was van dwingende controle/intieme terreur.

Daarnaast bleek het realiseren van doorbraken binnen de geselecteerde casuïstiek tijdsintensief en complex. Onduidelijkheid over rollen, regie en mandaat, evenals wisselende betrokkenheid van professionals, leidde regelmatig tot vertraging. In sommige gevallen werd casuïstiek aangemeld door organisaties die zelf geen direct contact met de betrokken gezinnen hadden of konden onderhouden. Dit had gevolgen voor de continuïteit van het handelen en daarmee voor het leerproces binnen het actieonderzoek.

Doorbraakmethode en inhoudelijke reflectie

Desalniettemin is het gelukt om verschillende casussen op te pakken met de [Doorbraakmethode](#). Deze methode stelt professionals in staat om uitzonderingen die bijdragen aan het bereiken van het perspectief van een huishouden kunnen worden gelegitimeerd. Zo maken we maatwerk mogelijk en voorkomen we willekeur.

De Doorbraakmethode wordt in essentie voornamelijk ingezet in casuïstiek waar een *bureaucratische* doorbraak nodig is. Dat betekent dat er iets in het systeem – in de manier waarop we zorg en ondersteuning georganiseerd hebben – in de weg zit om stappen te zetten in de gezinssituatie. Dat kan van alles zijn; het ontbreken van een passende woonplek, onvoldoende financiële middelen om te voorzien in het levensonderhoud, maar ook een voorziening die niet in het standaard aanbod past, zoals een boksbal in plaats van agressieregulatietraining. Die uitzonderingen kunnen we onderbouwen omdat ze vaak goedkoper zijn (rendement), er wettelijk ruimte is om ze te realiseren (legitimiteit) en ze gezinnen helpen om zelf weer grip te krijgen over het eigen leven (betrokkenheid).

In de casuïstiek die we in dit project oppakten, zijn we regelmatig bureaucratische doorbraken tegengekomen. Zo regelden we een aantal keren passende woonruimte (zoals in de casus van Marianne), vergoedden we de eigen bijdrage voor verslavingszorg of reiskosten en zorgden we voor extra dagen kinderopvang voor kinderen. We zagen echter ook dat veiligheids casuïstiek een eigen dynamiek heeft, waarin bureaucratische doorbraken niet altijd aan de orde waren. Ook dan kon de werkwijze van de Doorbraakmethode regelmatig waarde toevoegen, maar was het niet altijd evident wat we dan in de begeleiding vanuit het Instituut voor Publieke Waarden konden betekenen. Onze betrokkenheid werd dan al sneller één van de vele stemmen van betrokken hulpverlening en onze unieke toegevoegde waarde werd kleiner.

Toch hebben we vanuit de 21 casussen veel lessen kunnen opdoen. Dat deden we door uitvoerige reflectie met betrokken professionals, teammanagers en beleidsmedewerkers op basis van de casuïstiek – zoals gezegd zowel in reflectiebijeenkomsten als daarbuiten. Ook bespraken we onze bevindingen regelmatig intern (projectteam), met betrokkenen vanuit het ministerie en met andere experts. Dat resulteerde in een uitgebreide lijst met knelpunten op micro-, meso- en macroniveau. Van deze knelpunten werd echter geconcludeerd dat ze veelal 'bekend waren'. Dat is op zich niet verrassend; het is logisch dat we in dergelijke casuïstiek, waar veel aandacht voor is, knelpunten tegenkomen die anderen ook al zijn tegengekomen. Van daaruit ontstond wel de wens om geen eindrapportage te maken met een opsomming van knelpunten, maar die richting aangeeft van hoe het wel moet of kan. Zowel in de casuïstiek als in de reflectiemomenten hebben we daarvoor veel informatie opgehaald. Die informatie hebben we aangevuld met informatie die we hebben opgedaan in andere projecten, waaronder het andere actieonderzoek dat het IPW uitvoerde in het kader van het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. Op al deze informatiebronnen is deze eindrapportage gebaseerd.

Methodologische reflectie

Deze ervaringen laten zien dat de oorspronkelijke onderzoeksopzet onvoldoende aansloot bij de uitvoeringspraktijk. Het actieonderzoek veronderstelde een mate van beschikbaarheid, regie en samenwerkingsbereidheid die in de dagelijkse praktijk niet vanzelfsprekend bleek. Methodologisch betekent dit dat het onderzoek zich minder ontwikkelde langs strak afgebakende casuslijnen, en meer langs een proces van adaptief bijsturen, waarbij ook het uitblijven van casuïstiek en voortgang zelf belangrijke onderzoeksdata vormden. Hoewel de omvang van het actieonderzoek beperkt was, levert de combinatie van ervaringen uit meerdere regio's een consistent praktijkbeeld op. Het onderzoek maakte diverse mechanismen en patronen uit verschillende individuele verhalen inzichtelijk. Juist de fricties in de uitvoering maken zichtbaar hoe het huidige stelsel samenwerking belemmert en handelingsruimte beperkt. Daarmee draagt het actieonderzoek niet alleen bij aan inzicht in individuele casussen, maar ook aan een verdiepend begrip van de structurele condities waaronder het Toekomstscenario gerealiseerd zou moeten worden.

COLOFON

Deze publicatie is ontwikkeld door het Instituut Publieke Waarden en Kenniscentrum Phrenos, met een subsidie vanuit het programma Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming.

Auteurs: Thijs van den Enden (Instituut voor Publieke Waarden) en Christine Kuiper (Kenniscentrum Phrenos).

Onderzoekers: Christine Kuiper, Turjan Meijer (Kenniscentrum Phrenos), Jelle Smits, Floor van den Meijdenberg, Renske van Hirtum, Thijs van den Enden (Instituut voor Publieke Waarden)

Publicatie: april 2026

**HET INSTITUUT
VOOR PUBLIEKE
WAARDEN**

Oudegracht 34
3511 AP Utrecht

58247084 KVK
NL88INGB0105319775 IBAN
NL8529.44.421.B01 BTW

kenniscentrum
phrenos